ROK PO ROCE

POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

Putovní výstava ROK PO ROCE zachycuje na poměrně malé ploše dvanácti panelů zlomové události poválečné historie a přináší výběr významných fenoménů československých dějin v kontextu dějin světových. Inspirací pro tvůrce výstavy, učitele a studenty Gymnázia Olgy Havlové v Ostravě-Porubě, byl rozhlasový pořad, který pod názvem Rok po roce připravovali pro Český rozhlas publicistka Petruška Šustrová a historik Petr Koura. Původní scénáře přepracovala Petruška Šustrová do textové podoby. Vzniklo tak devět shrnujících textů, které vždy mapují pětileté období a jsou založeny na hojných citacích z dobových pramenů i pracích renomovaných historiků. Autoři výstavy využili tyto hutné, shrnující a čtivé texty jako inspirační zdroj a podklad pro vytvoření jednotlivých výstavních panelů. Společně se studenty promysleli jejich konkrétní strukturu a obsah. Základem jsou krátké texty vystihující podstatné události a fenomény daného období, které jsou doplněny obrazovými prameny – fotografiemi, karikaturami nebo články a titulky z dobového tisku.

Výstava pokrývá období světových i československých dějin od roku 1945 do roku 1989, přičemž oba tyto hraniční roky, tak bohaté na zlomové události, mají svůj vlastní výstavní panel. Celou výstavu tak zarámovaly texty, které připravila speciálně pro výstavu Petruška Šustrová. Ostatní panely zachycují vždy události konkrétních pěti let. U všech citovaných textů jsou uváděni autoři či pramenné zdroje, neoznačené texty pocházejí ze shrnujících textů výukového kompletu Rok po roce. Pro každé pětileté období poválečných dějin nabízí výstava kaleidoskop textových a obrazových informací k dějinám světovým v horním pásu a paralelně k dějinám československým v pásu spodním. Oba jsou viditelně odlišeny barevně a předěl mezi nimi tvoří časová osa, ke které jsou konkrétní události a fenomény graficky přiřazeny.

Koncepce výstavy, výběr textů z výukového kompletu Rok po roce: Jiří Sovadina a Petr Šimíček, Gymnázium Olgy Havlové v Ostravě-Porubě (panely 3 až 11)
Autorské texty: Petruška Šustrová (panely 2 a 12)
Grafické zpracování: Jiří Sovadina

GYMNÁZIUM OLGY HAVLOVÉ OSTRAVA-PORUBA

ROK _PO ROCE 1945 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

KONEC VÁLKY

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

„VÁLKA SKONČILA TAK, JAKO KONČÍ CESTA TUNELEM. UŽ Z DÁLKY BYLO VIDĚT SVĚTLO, KTERÉ POŘÁD ROSTLO A ČLOVĚK SE KRČIL VE TMĚ A TOUŽIL PO TÉ ZÁŘI VENKU. ČÍM DÉLE TO TRVALO, TÍM KRÁSNĚJŠÍ MU TEN JAS PŘIPADAL, A PAK KONEČNĚ VLAK VYRAZIL VEN A V TOM BOŽÍM SLUNKU SE OBJEVIL ÚHOR PLNÝ PLEVELE A KAMENÍ A HROMADA ŠPÍNY.“

HEDA MARGOLIOVÁ-KOVÁLYOVÁ, NA VLASTNÍ KŮŽI

Američtí vojáci oslavují kapitulaci Japonska, Paříž

Churchill, Roosevelt, Stalin na konferenci v Jaltě, únor 1945

Berlín, 1945

Obyvatelé Prahy vítají na Václavském náměstí vojáky Rudé armády, květen 1945

Alfred Jodl podepisuje bezpodmínečnou kapitulaci Německa, 7. května 1945, Remeš

Berlín, 1945

Američtí vojáci v ulicích Plzně, květen 1945

Druhá světová válka skončila bezpodmínečnou kapitulací poraženého Německa. I v té kapitulaci se však už odrážel začátek nového uspořádání Evropy: dokument o kapitulaci byl podepsán 7. května v Remeši, ale protože sovětský vůdce Stalin měl pocit, že kapitulace složená do rukou západních Spojenců dost nezohledňuje nezpochybnitelné zásluhy SSSR na válečném vítězství, podepsali jiní němečtí představitelé kapitulaci znovu v sovětském hlavním stanu v berlínském Karlshorstu. A tak se konec války desítky let připomínal na Západě 8. května, kdežto na Východě 9. května.

Poválečné nové uspořádání oficiálně určily (neoficiálně mnohé určilo to, kam došla Rudá armáda) dvě konference velmocí: v Jaltě a v Postupimi. Ty také v podstatě stanovily budoucí sféry vlivu v Evropě. Když se v únoru 1945 v Jaltě Franklin Delano Roosevelt, Winston Churchill a Josif Stalin dohodli, že v zemích, které od hitlerovské armády právě osvobozovala Rudá armáda, proběhnou svobodné volby, nejspíš si západní vůdci nepředstavovali, že napříště budou mít voliči na vybranou jen jedinou kandidátku. Válka však ještě trvala a Spojené státy usilovaly o sovětskou pomoc ve válečném dění v Asii, ve válce s Japonskem, které nakonec kapitulovalo až poté, co USA na začátku srpna svrhly atomové bomby na Hirošimu na Nagasaki. V Jaltě šlo také o nová pravidla mezinárodní politiky – ta měla určovat Organizace spojených národů, založená poté 24. října 1945 v americkém San Francisku.

Další konference vítězných Spojenců se konala od 17. července do 7. srpna v Postupimi u Berlína. Ta rozhodla, že se území, která anektovalo Hitlerovo Německo, mají vrátit do původních zemí, že některé státy budou mít nové hranice (Československo přišlo o Zakarpatskou Ukrajinu, území Polska se posunulo o stovky kilometrů na západ), že bude Německo a Rakousko rozděleno do čtyř okupačních zón, z nichž budou „správcovské“ velmoci čerpat válečné reparace, a že osvobozené státy mohou své německé menšiny „odsunout“ do Německa. Zde je však nutné podotknout, že „odsun“ Němců v té době již probíhal, a to značně násilně. Hlavními hesly konference pro poválečné Německo byla demilitarizace, denacifikace, de-industrializace, decentralizace a demokracie. Patrně si nikdo nepředstavoval, že se zanedlouho spustí železná opona a Evropa bude desítky let rozdělena na Východ a Západ...

Pohled zejména na východní část kontinentu byl po válce zoufalý: velká část metropolí ležela v troskách a Evropou bloudily desítky miliony běženců, kteří se snažili dostat se domů, a uprchlíků, kteří se do původního domova vrátit nechtěli. O přístřeší za války přišlo jen v SSSR na 25 milionů obyvatel a v Německu asi 20 milionů. Lidé se vraceli ze zajetí a z nuceného pracovního nasazení v Německu, do Německa naopak prchali ti, kdo se na okupovaných územích za války usadili jako „kolonisté“, i Němci, kteří třeba ve Východním Prusku, v Maďarsku či v československých Sudetech žili po generace, někdy po staletí (celkem ze zemí východní a střední Evropy odešlo na 12 milionů Němců).

VÁLKA ROZVRÁTILA DOPRAVU A KOMUNIKACE. REGIONÁLNÍ EKONOMIKY ROZBILA, OBCHOD SE TEPRVE ZAČÍNAL ZNOVU STAVĚT NA NOHY. A PŘECE, PŘES VŠECHNY STRAŠLIVÉ OBRAZY ZKÁZY, KTERÉ MĚLI TAKŘKA VŠICHNI PŘED OČIMA, MĚLI LIDÉ PO LETECH POCIT, ŽE MOHOU ZAČÍT ZNOVU, ŽE SI BUDOU MOCI USPOŘÁDAT ŽIVOT PODLE TOHO, JAK SI PŘEDSTAVUJÍ. DOUFALI, ŽE O POLITICKÉM USPOŘÁDÁNÍ A ZPŮSOBU ŽIVOTA V ZEMÍCH, V NICHŽ ŽILI, BUDOU ROZHODOVAT SAMI ČI PROSTŘEDNICTVÍM TĚCH, KTERÉ SI ZVOLÍ. NADĚJE MNOHÝCH SE NAPLNILY, ALE NADĚJE MNOHÝCH JINÝCH NIKOLI.

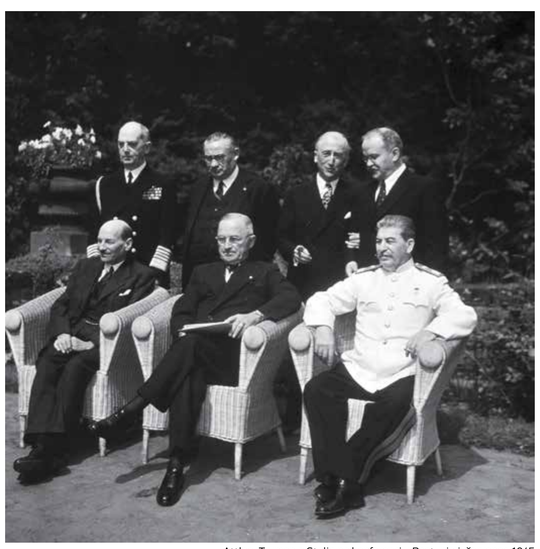

Attlee, Truman a Stalin na konferenci v Postupimi, červenec 1945

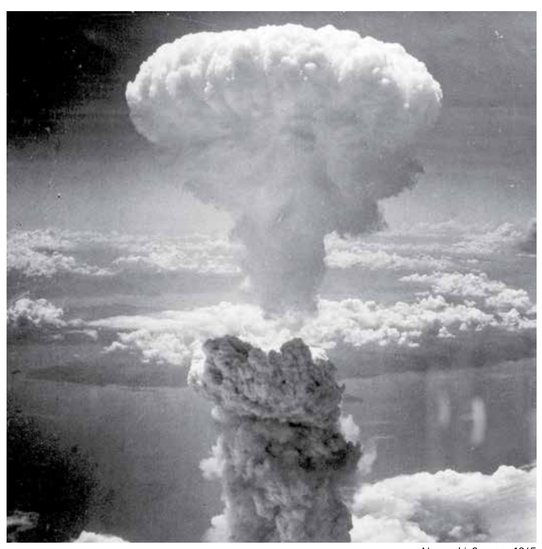

Nagasaki, 9. srpna 1945

Zajatí němečtí vojáci a civilisté odklízí barikády v ulicích Prahy

ROK _PO ROCE 1945–1949 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

PADÁ ŽELEZNÁ OPONA

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

PŘEDSTAVY VÍTĚZŮ

„Co je teď Evropa? Hromada trosek, hřbitov, semeniště moru a nenávisti… Stalin, rozhlížeje se po Evropě, vidí nejlepší způsob, jak prosazovat sovětské zájmy, v tom, že prostě nechá věcem volný průběh.“

Drážďany po II. světové válce

„Základní myšlenkou bylo předejít jakékoli nové válce tím, že se nezopakují chyby, které vedly k vypuknutí 2. světové války. To znamenalo zajistit spolupráci mezi velmocemi, oživit Wilsonovu myšlenku Společnosti národů jako záruky kolektivní bezpečnosti v podobě Organizace spojených národů, povzbuzovat státy k co nejvyšší možné míře politické samostatnosti a hospodářské integrace tak, aby příčiny válek, jak jim oni rozuměli, v průběhu času vymizely. Stalin měl naprosto odlišnou představu: dosáhnout uspořádání, které poskytne bezpečné postavení jemu a jeho říši, a zároveň podněcovat rozpory v kapitalistickém táboře…“

JOHN LEWIS GADDIS, STUDENÁ VÁLKA

POSTUPIMSKÁ KONFERENCE

„Tři vlády potvrzují svůj úmysl postavit tyto [válečné] zločince před rychlý a spravedlivý soud… Připravit konečnou obnovu německého politického života na demokratickém základě a budovat mírovou součinnost Německa v mezinárodním životě. … V celém Německu budou povoleny a povzbuzovány všechny demokratické politické strany, jež budou mít právo shromažďovací a právo veřejné diskuse.“

ÚRYVEK POSTUPIMSKÉ DOHODY

ŽELEZNÁ OPONA

„OD ŠTĚTÍNA NA BALTU AŽ PO TERST NA JADRANU BYLA NAPŘÍČ CELÝM KONTINENTEM SPUŠTĚNA ŽELEZNÁ OPONA. ZA TOUTO LINIÍ LEŽÍ VŠECHNA HLAVNÍ MĚSTA STARÝCH STÁTŮ STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY… KOMUNISTICKÉ STRANY, KTERÉ BYLY V TĚCHTO ZEMÍCH VELICE MALÉ, ZÍSKALY POSTAVENÍ A MOC ZDALEKA PŘESAHUJÍCÍ POČET JEJICH ČLENŮ A ZE VŠECH SIL SE SNAŽÍ PROSADIT TOTALITNÍ VLÁDU.“

PROJEV WINSTONA CHURCHILLA V AMERICKÉM FULTONU Z 5. BŘEZNA 1946

„Nemám sebemenší pochybnosti o tom, že Rusko zamýšlí vpadnout do Turecka, a zmocnit se tak průlivu z Černého do Středozemního moře. Do té doby, dokud Rusko nenarazí na železnou pěst a silné výrazy, bude nazrávat nová válka.“

PROJEV PREZIDENTA USA HARRYHO TRUMANA

MARSHALLŮV PLÁN

„Naše politika není zaměřena proti nějaké zemi či doktríně, ale proti hladu, bídě, zoufalství a chaosu. Jejím účelem je oživit fungující ekonomiku ve světě, aby mohly být vytvořeny politické a společenské podmínky, v nichž mohou existovat svobodné instituce. … Iniciativa musí, podle mého názoru, vyjít z Evropy. Úlohou této země je poskytnout přátelskou pomoc při přípravě hospodářského programu a při jeho následné aplikaci tak, aby to bylo pro nás přijatelné.“

PROJEV GEORGE MARSHALLA

BLOKÁDA BERLÍNA

- 318 DNÍ
- ZÁSOBOVÁNÍ 2 MIL. BERLÍŇANŮ
- PŘISTÁNÍ KAŽDÉ 3 MINUTY
- 5 000 TUN POTRAVIN, LÉKŮ A SUROVIN DENNĚ

DEKLARACE NEZÁVISLOSTI STÁTU IZRAEL

„My, členové lidové rady, zástupci židovského obyvatelstva Palestiny a Sionistického hnutí jsme se proto sešli v den ukončení britského mandátu nad Zemí izraelskou a vyhlašujeme tímto z moci našeho přirozeného a historického práva na základě usnesení Valného shromáždění Spojených národů zřízení židovského státu v zemi Izrael… Podáváme všem sousedním státům a jejich národům ruku ke smíru a k dobrému sousedství a apelujeme na ně, aby vzájemnou pomocí spolupracovaly s židovským národem, jenž se ve své Zemi stal samostatným.“

VZNIK NATO

„… OZBROJENÝ ÚTOK… BUDE POVAŽOVÁN ZA ÚTOK PROTI VŠEM“

ČLÁNEK 5 SEVEROATLANTICKÉ SMLOUVY

VÍTĚZSTVÍ KOMUNISTŮ V ČÍNĚ

Vyhlášení ČLR na na pekingském Náměstí Nebeského klidu

SOVĚTSKO-JUGOSLÁVSKÁ ROZTRŽKA

„Události poslední doby ukázaly, že jugoslávská vláda je zcela závislá na zahraničních imperialistických kruzích a změnila se v nástroj jejich útočné politiky, čímž byla likvidována samostatnost a nezávislost jugoslávské republiky. ÚV Komunistické strany a vláda Jugoslávie se úplně spolčily s imperialistickými kruhy proti celému táboru socialismu a demokracie, proti komunistickým stranám celého světa, proti zemím lidové demokracie a SSSR…

REZOLUCE INFORMBYRA

ROZDĚLENÍ NĚMECKA

1945

KONEC VÁLKY A NOVÁ VLÁDA

Pražské povstání vzniklo spontánně – nevyvolali je komunisté, ani k němu nedala příkaz Česká národní rada (ČNR), ani vojenský odboj. Kroky ČNR byly reakcí na masové hnutí, které začalo odstraňováním německých nápisů, útoky na německé policisty, německé vojáky a podobně. ČNR neměla dlouhého trvání, 11. května oficiálně zanikla a předala moc košické vládě, která dorazila – symbolicky z východu – do Prahy.

„Program košické vlády měl v sobě už zakódovány určité nedemokratické prvky, ačkoli tehdejší optikou se to tak nejevilo. Bylo rozhodnuto, že v Československu vznikne jednotná politická organizace, která dostala název Národní fronta, v ní budou sdruženy čtyři strany v Čechách a dvě strany na Slovensku, a vznik dalších předmnichovských stran bude zakázán. V první řadě při šlo o agrární stranu, tedy Republikánskou stranu zemědělského a malorolnického lidu, která v roce 1935 v posledních volbách získala víc než milion hlasů.“

HISTORIK PETR KOURA

Vyhnání Němců, které v komunistickém Československu soustavně bylo a dosud bývá nazýváno „odsun“, předcházely perzekuce tak kruté, že se o nich desítky let raději mlčelo.

„Nařízení československé vlády z 5. května 1945, dekret prezidenta republiky z 19. května téhož roku a další normy označily Němce, Maďary a lidi podezřelé ze zrady a kolaborace za „státně nespolehlivé“, což vytvořilo podmínky pro zatýkání a internování celých skupin osob, pro vyhánění Němců, zabavování jejich majetku a další akce od přímého výkonu „revoluční spravedlnosti“ až po nejrůznější administrativně policejní omezení a šikany… Flagrantní porušování práva a elementárních humánních zásad v poválečném období nesporně svým dílem přispělo k tomu, že se česká společnost v podmínkách tzv. lidové demokracie stala po politické, právní i psychologické stránce méně odolnou vůči postupné komunizaci země.“

HISTORIK TOMÁŠ STANĚK

1946

PRVNÍ POVÁLEČNÉ VOLBY

26. května 1946 se v Československu po dlouhých jedenácti letech konaly volby. Těžko je označit za zcela svobodné: bylo rozhodnuto, že kandidáty mohou stavět jen čtyři politické strany v Čechách a čtyři na Slovensku. Navíc Benešovy dekrety upíraly části občanů volební právo. Účast ve volbách byla vysoká a v českých zemích s přehledem zvítězila KSČ se 40,17 % hlasů. Na Slovensku komunisté volby nevyhráli, zvítězila tam drtivě Demokratická strana s 62 % hlasů. Velké volební vítězství komunistů mělo několik příčin – levicovou tradici předválečného Československa, vděčnost za osvobození většiny země Rudou armádou, vyhnání Němců či populistické sliby.

Tak začínáme. Žádný sólo, žádný frajkumšty. Teď hrajeme po česku a pro všechny. Karikatura Ondřeje Sekory, 1946

Obrázky z publikace „Košický vládní program v obrazech“, Ministerstvo informací, 1945

1947

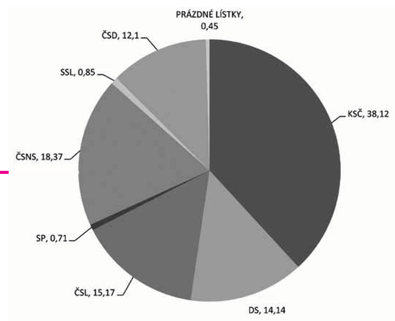

Volební výsledky stran Národní fronty ve volbách roku 1946

Can he block it? Dobová karikatura

„DO MOSKVY JSEM JEL JAKO ČESKOSLOVENSKÝ MINISTR, ALE VRÁTIL JSEM SE JAKO STALINŮV POHŮNEK.“

JAN MASARYK KRÁTCE PO PŘÍLETU Z MOSKVY SPONTÁNNĚ I. HERBENOVI

1948

ÚNOR 1948

Do roku 1948 vstupovalo Československo jako poslední demokratická země z těch, které od nacismu osvobozovala Rudá armáda.

„Podle mého názoru komunisté, na základě dlouhých a pečlivých příprav datujících se od Marshallova plánu v červenci 1947, zastrašováním a zásahem ozbrojené moci převzali vládní moc a odstranili opozici… Zničili veškeré zbytky skutečné demokratické vlády a chystají se zbavit 62 % voličů, kteří v roce 1946 nevolili komunisty, jakéhokoliv vlivu ve vládě… Stručně řečeno, komunisté použili týchž metod k dosažení puče, které byly původně použity nacisty a později komunisty v jiných satelitních státech.“

AMERICKÝ VELVYSLANEC L. STEINHARDT MINISTRU ZAHRANIČÍ MARSHALLOVI (26. ÚNORA)

„ÚNOROVÉ UDÁLOSTI ROKU 1948 – ŠEST ÚNOROVÝCH DNŮ, V NICHŽ ZVÍTĚZIL PRACUJÍCÍ LID ČESKOSLOVENSKA VEDENÝ KSČ NAD SILAMI BURŽOAZNÍ REAKCE, KTERÁ SE POKUSILA KONTRAREVOLUČNÍM PUČEM ZVRÁTIT LIDOVĚ-DEMOKRATICKÉ ZŘÍZENÍ.“

PŘÍRUČNÍ SLOVNÍK K DĚJINÁM KSČ

„BYL TO PUČ, A ŽÁDNÉ SLAVNÉ VÍTĚZSTVÍ PRACUJÍCÍHO LIDU NAD REAKCÍ. PRÁVĚ NAOPAK: BYLO TO NESLAVNÉ VÍTĚZSTVÍ REAKCE NAD PRACUJÍCÍM LIDEM.“

VÁCLAV HAVEL

1949

NOVÉ ČESKOSLOVENSKO

V Československu po únorovém převratu nastoupil nový režim. Devátého května přijal parlament novou ústavu, jež uzákonila „převzetí moci dělnickou třídou, opírající se o svazek s ostatními vrstvami pracujících“. 30. května se konaly první „socialistické“ volby s „jednotnou kandidátkou“, takže voliči neměli z čeho vybírat. Prezident Edvard Beneš odmítl podepsat novou Ústavu 9. května, 2. června abdikoval a 3. září 1948 zemřel. Novým prezidentem byl 14. června zvolen aklamací jediný kandidát – komunistický vůdce Klement Gottwald. Nové Národní shromáždění odhlasovalo 25. října zákon o táborech nucených prací. Občané byli do těchto táborů posíláni na základě rozhodnutí zvláštních komisí bez řádného soudu.

Fotografie z publikace vydané k prvnímu výročí únorových událostí v roce 1949

ROK _PO ROCE 1950–1954 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

HORKÁ STUDENÁ VÁLKA

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

KOREJSKÁ VÁLKA

„Komunistické jednotky ze severní Koreje napadly Jižní Koreu podporovanou Američany - Překvapivý útok - Úder na 11 místech.
Soul. 25. 6. 1950, neděle – (AP) – Komunistické síly ze severní Koreje napadly za nedělního rozbřesku na široké frontě Jižní Koreu. Američtí poradci sdělili, že invaze byla prakticky zastavena v neděli odpoledne. Těžké ostřelování přesto pokračovalo, Severokorejci s podporou tanků útočili v 11 místech…“

DOBOVÝ TISK, USA

„Téhož dne, 25. 6. 1950, navrhly Spojené státy svolání Rady bezpečnosti OSN a předložily rezoluci, která Severní Koreji nařizovala zastavit bojové operace a stáhnout své jednotky za 38. rovnoběžku.“

JAMES CHACE, CALEB CARR, STUDENÁ VÁLKA, OSN A KOREA

38. rovnoběžka rozdělující Korejský poloostrov

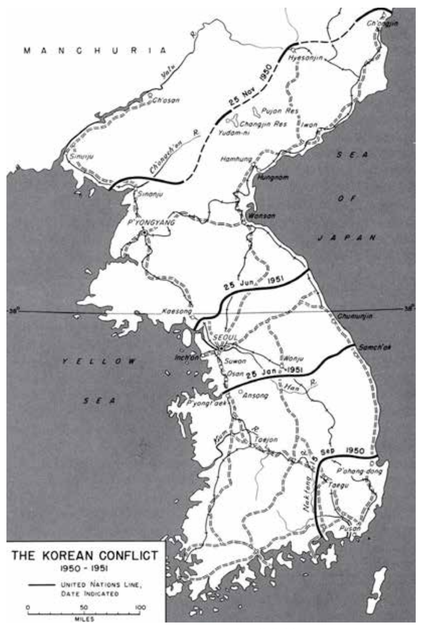

Pohyby válečné fronty v letech 1950–1951

SCHUMANOVA DEKLARACE

„Evropa se nevytvoří najednou, nebo podle jednoho plánu. Uskuteční se naplňováním konkrétních cílů, vytvářejíc nejprve skutečnou solidaritu. Sdružení evropských národů vyžaduje, aby se skoncovalo s letitým nepřátelstvím mezi Francií a Německem. Cokoli se podnikne v tomto směru, se musí týkat především těchto dvou zemí.“

SCHUMANOVA DEKLARACE Z 9. KVĚTNA 1950

MANŽELÉ ROSENBERGOVI

V USA byli 9. dubna odsouzeni k smrti manželé Julius a Ethel Rosenbergovi. Bylo to vítané sousto pro komunistickou propagandu, pro niž bylo odsouzení Rosenbergových důkazem, že v Americe není svoboda, ba že jsou tam politické monstrprocesy podobné těm, jimiž se se svými odpůrci – i příznivci – vypořádávaly stalinistické režimy. Rosenbergovi ovšem nebyli odsouzeni za své názory, nýbrž za atomovou špionáž ve prospěch SSSR… Po otevření archivů ale o vině manželů Rosenbergových nelze pochybovat.

HORKÁ PŮDA V ASII

V Koreji se stále bojuje, stále tam umírají lidé, američtí zajatci sedí v severokorejských věznicích a v jihokorejských táborech je spousta zajatců severokorejských, o nichž není jasné, zda se chtějí vrátit domů. Kromě toho se schyluje k další velké válce ve Vietnamu. Francouzští kolonizátoři se tam pokoušejí potlačit a uklidnit osvobozenecké – anebo povstalecké, záleží, z které strany rozvíjejícího konfliktu se díváme – hnutí Viet Minh, ale moc se jim to nedaří.

„Osvoboditelé přicházejí a odcházejí, ale lidé zůstávají“, Fritz Behrendt, 1972

Britská královna Alžběta II. se ujala vlády, korunovace proběhla v červnu 1953

STALINOVA SMRT

„Seděla tam, tiše plakala a křižovala se způsobem, jaký jsem nikdy předtím neviděla. Všimla si, že jsem uplakaná a řekla: ‚Netrap se, miláčku já pláču štěstím. Zabil mi celou rodinu: syny, bratry, mého muže i otce – Stalin je všechny zabil – a nechal jen mne a tvou matku.‘ Slyšela jsem to poprvé v životě. A pak jsme tam obě seděly a plakaly, radostí a žalem.“

SVĚTLANA SBITNĚVOVÁ VZPOMÍNÁ NA REAKCI SVÉ BABIČKY

POVSTÁNÍ V NDR

„Také v Německé demokratické republice se lavinovitě šířila nespokojenost se špatnými životními podmínkami… Stávka stavebních dělníků ve východním Berlíně byla první jiskrou rozsáhlého požáru, který zasáhl řadu průmyslových center… Rozhodl až zásah sovětské armády, jejíž tankové jednotky dělnickou vzpouru potlačily. Východoněmecké povstání dokumentovalo stabilitu poválečného rozdělení Evropy, neboť západní mocnosti sice protestovaly proti sovětské vojenské intervenci, ale zůstalo pouze u slov.“

VLADIMÍR NÁLEVKA, SVĚTOVÁ POLITIKA VE 20. STOLETÍ

Kameny proti tankům, Berlín 1953

FRANCIE OPOUŠTÍ INDOČÍNU

Ženevská konference v květnu 1954 skončila kompromisem – na jedné straně se Francie vzdala svých nároků v regionu, na straně druhé se severovietnamským komunistům nepodařilo ovládnout celou zem, na 17. rovnoběžce byla ustanovena demarkační čára mezi severním a jižním Vietnamem, samostatnými státy se staly Laos a Kambodža.

V USA

„Pro americké domácnosti začínal nový a jednodušší věk, příjemný život bez potu. ‚Nikdy předtím toho nebylo tak mnoho za tak málo peněz,‘ psal Life v roce 1954. Poppy Cannonová, která tehdy psala o vaření, vřele souhlasila: ‚Nikdy dřív nemělo tolik lidí k dispozici tolik věcí,‘ soudila v roce 1953 a srovnala klíč k novému americkému snu s otvírákem na konzervy. Napsala, že Američané objevili kouzlo, cosi jako sezame, otevři se bohatství a osvobození.“

DAVID HALBERSTAM, ČERNOBÍLÉ DESETILETÍ

Rasově oddělené fontánky v Severní Karolíně v USA, 1950

1950

PROCES S MILADOU HORÁKOVOU

„Proces začne pravděpodobně 30. nebo 31. května 1950. Především je nutno dokonale připravit prokurátory a soudce včetně soudců z lidu. Musíme jít do procesu s plným ovládáním látky… Musíme organizovat organizování celého senátu… Je žádoucí, aby soudci z lidu kladli otázky, které my předem zkontrolujeme. Musíme lidem zošklivit celou československou emigraci… Otázka advokátů: Všichni advokáti jsou již prověřeni, my je však musíme instruovat, a to individuálně, o tom, jakým způsobem musí vést obhajobu… Žaloba se nebude žalovaným dávat do rukou… “

ÚRYVEK Z PORADY K PŘÍPRAVĚ PROCESU NA MINISTERSTVU SPRAVEDLNOSTI 17. KVĚTNA 1950

Čtyři obžalovaní byli odsouzeni k smrti – dr. Horáková, Záviš Kalandra, Oldřich Pecl a Jan Buchal. Další čtyři obžalovaní dostali doživotí a zbylých pět bylo odsouzeno do vězení na 15 – 20 let. Tresty smrti byly vykonány 27. června 1950. Dr. Horákovou před šibenicí nezachránily ani intervence mužů, jako byl Albert Einstein nebo Bertrand Russell.

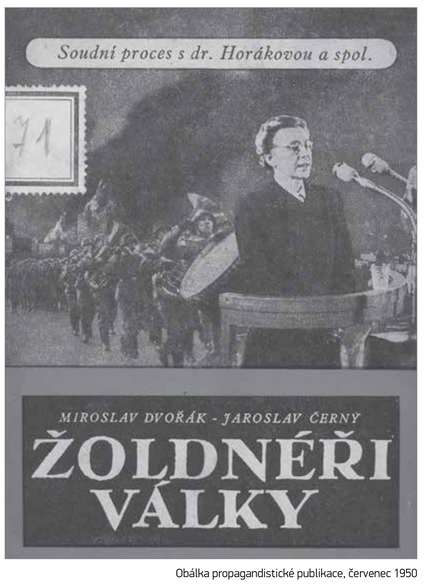

Obálka propagandistické publikace, červenec 1950

1951

ŽIVOT ZA DRÁTY

Dne 11. července 1951 přijalo Národní shromáždění Zákon o ochraně státních hranic. Hranice opatřené ostnatými dráty pochopitelně nebylo třeba chránit kvůli nepřátelům zvenčí, ale aby občané neprchali pryč, což okatě kontrastovalo s tím, jak československá média opěvovala krásy života v novém zřízení.

STRACH VE STRANĚ

„V ROCE 1951 TO UŽ V PRAZE BYLO SKORO JAKO ZA VÁLKY. LIDI SI MEZI SEBOU JEN ŠEPTALI, NEMINUL SNAD ANI TÝDEN, ABY NEBYL NĚKDO ZATČEN. NEJHORŠÍ DNY BYLY ČTVRTEK A PÁTEK (MÁM DOJEM, ŽE KAŽDÝ ČTVRTEK ZASEDAL ÚV), A KDYŽ VEČER ZAZVONIL ZVONEK U DVEŘÍ, KAŽDÝ ZBLEDL. NESTRANÍCI SI TEĎ TROCHU ODDECHLI, ZATÝKÁNÍ SE SOUSTŘEDILO VĚTŠINOU NA ČLENY STRANY. MNOŽILY SE SEBEVRAŽDY, NĚKTERÉ DOSTI ZÁHADNÉ, JINÉ ZCELA JASNÉ. KDYŽ DO BYTU JEDNOHO Z VÝZNAMNÝCH ČINITELŮ VSTOUPILI DVA SOUDRUZI V CIVILU, ANI NEČEKAL, CO MU ŘEKNOU, VYŠEL DRUHÝMI DVEŘMI Z POKOJE, VZAL REVOLVER A ZASTŘELIL SE. POZDĚJI SE ŘÍKALO, ŽE HO VŮBEC NEPŘIŠLI ZATKNOUT, ALE JEN SE NĚCO ZEPTAT. NEBO ŽE BY SI K NĚMU JEN ZASKOČILI NA SKLENICI PIVA - KDOVÍ?“

HEDA MARGOLIOVÁ-KOVÁLYOVÁ, NA VLASTNÍ KŮŽI

1952

VE ZNAMENÍ PROCESŮ

26. dubna 1952 v Brně zasedli na lavici obžalovaných intelektuálové spjatí s katolickou církví, „spiklenecké centrum“ bylo nazváno Zelená internacionála. Následoval další proces proti katolickým duchovním a laikům, tzv. „agentům Vatikánu“ a největší proces 50. let s bývalým generálním tajemníkem KSČ Rudolfem Slánským a spol. Bylo v něm obžalováno 14 lidí, většinou vysoce postavených členů KSČ. Drtivá většina byla židovského původu. Celkově bylo odsouzeno ke smrti oběšením 11 z celkových 14 obžalovaných.

Obrázek z dobového československého tisku, 50. léta 20. století

Rudolf Slánský před soudem

**BYLO K ZALKNUTÍ.
NIKOLI NARÁZ
NIKOLI VŠICHNI NAJEDNOU
ALE NENÁPADNĚ A TU A TAM
TAK JAK ZNĚL PŘÍKAZ DNE
NEPOZOROVANĚ SE ROZKLÁDAT
POSLEDNÍ ZBYTKY MINULOSTI SE
VYTRÁCELY…**

JAN ZAHRADNÍČEK, ZNAMENÍ MOCI

1953

MĚNOVÁ REFORMA

V důsledku krize hospodářského systému byla 1. června 1953 provedena měnová reforma. Částka 300 korun se měnila v poměru 5:1, další peníze a vklady v poměru 50:1. V praxi to znamenalo, že drtivá většina obyvatel přišla o úspory.

„V pondělí 1. 6. 1953 došlo v Plzni ke stávce části osazenstva Leninových závodů, která se postupně rozrostla v demonstraci a pokus o puč. Reakční sebranka, podporovaná plzeňskou buržoazií, kolísavými živly z Leninových závodů… Demonstranti mluvili asi 10 minut do městského rozhlasu, vyházeli z oken obrazy a busty soudruha Gottwalda, Zápotockého, Lenina, Stalina, roztrhali a pošlapali sovětský státní prapor, vyvěsili na radnici velký obraz Beneše… Demonstrace byla likvidována teprve v pozdních odpoledních hodinách ostrým zásahem ze strany Lidových milicí, které byly poslány z pražských závodů, a přisunutým vojskem ministerstva vnitra.“

Z HLÁŠENÍ VYPRACOVANÉHO PRO ÚV KSČ

Dobová fotografie zachycující průběh měnové reformy, 1953

1954

KOLEKTIVIZACE (1950–54)

Československá vláda celé sledované období bojovala proti „vesnickým boháčům“, přišla další vlna násilné kolektivizace, která se prováděla různě. Nejmírnějším způsobem byla agitace, dalšími nátlakovými formami povinné dodávky, ukládané těm, kdo odmítali vstoupit do JZD, po jejichž nesplnění byli tito lidé tvrdě perzekvováni. K nejpřísnějším opatřením patřilo nucené vystěhování ze statku, kde rodiny sídlily někdy i po staletí, časté bylo také umisťování do táborů nucených prací pod jakýmikoli záminkami.

„Souzený případ je důkazem toho, že právě vesnický boháč se stává spolehlivou oporou a ochotným nástrojem v rukou válečných štváčů. Od sabotování výživy našeho lidu neplněním dodávek přes šeptanou propagandu, štvavé letáky a organizování sabotáží stává se třídní nepřítel na vesnici vrahem oddaných budovatelů socialismu.“

ÚRYVEK ZE ZÁVĚREČNÉ ŘEČI PROKURÁTORA EMILA EICHLERA V BABICKÉM PŘÍPADU

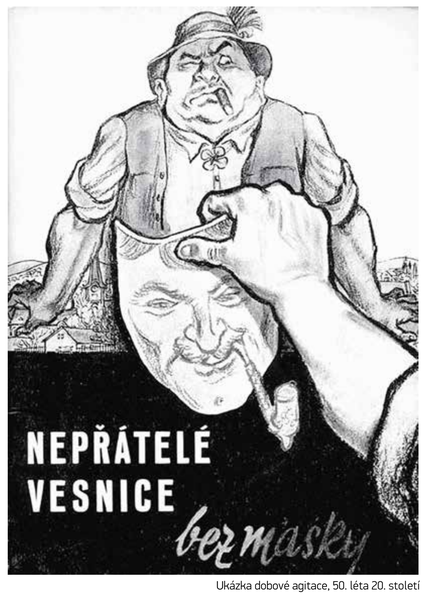

Ukázka dobové agitace, 50. léta 20. století

ROK _PO ROCE 1955–1959 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

ZÁPADNÍ EVROPA SE SJEDNOCUJE

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

BANDUNGSKÁ KONFERENCE

Konference v Bandungu se zúčastnilo třiadvacet nezávislých států z Asie a čtyři z Afriky a také Zlaté pobřeží a Súdán, které měly záhy nezávislost získat. Ke dvěma částem rozděleného světa, kapitalistickému Západu a totalitárnímu sovětskému bloku přibyl „třetí svět“.

„NEZÚČASTNĚNOST POSKYTOVALA VŮDCŮM TŘETÍHO SVĚTA MOŽNOST PŘIKLONIT SE, A PŘITOM SE NESKÁCET. CÍLEM BYLO NEANGAŽOVAT SE ANI NA JEDNÉ STRANĚ FRONTY STUDENÉ VÁLKY, ALE NECHAT SI TAKOVOU MOŽNOST OTEVŘENOU… MOŽNOSTÍ SEKÝROVÁNÍ MENŠÍCH STÁTŮ MĚLY SVÉ HRANICE, PROTOŽE TY MOHLY VŽDYCKY PŘEBĚHNOUT K NEPŘÍTELI NEBO TÍM ASPOŇ POHROZIT.“

JOHN LEWIS GADDIS, STUDENÁ VÁLKA

Pouliční výjev z Budapešti roku 1956

DESTALINIZACE

…Chruščov vystoupil na pódium a bez upozornění se pustil do čtyřhodinového výčtu Stalinových zločinů proti ‚socialistické zákonnosti‘ a komunistické straně. … dnes se odhaduje, že stalinské represe stály život téměř dvacet milionů občanů sovětské říše, a to nemluvíme o rozvrácených životech jejich rodin a známých. Nikita Chruščov ovšem mluvil o obětech z řad strany, o existenci sítě táborů, kde lidé umírali jako mouchy, se ani nezmínil…

„BĚHEM TÝDNŮ SE OVZDUŠÍ V TÁBORECH (GULAGU) PROJASNILO A PROPOUŠTĚNÍ A REHABILITACE KONEČNĚ NABRALY RYCHLOST.“

ANNE APPLEBAUMOVÁ, GULAG

POVSTÁNÍ V POZNANI

„Stála jsem u okna soukromého bytu na Rooseveltově ulici, ve vzdálenosti 400 metrů od budovy ‚bezpečnosti‘. Samopaly bylo slyšet v jednom kuse. Stále se opakoval útěk vystrašeného davu do domovních bran. Tři těžké tanky typu T-34 s hlukem projely zmoklými ulicemi a zastavily se pod okny. Nějaká žena na věž tanku přivázala vlajku. … Se slzami v očích zpívali starou polskou církevní píseň Boże, coś Polskę. Francouzští účastníci veletrhů křičeli k davu: ‚Vive la Pologne!‘“

ANNEMARIE DOHERR

POVSTÁNÍ V MAĎARSKU

„Jako odvetu za zápalné láhve sovětské pancéřové jednotky rovnaly se zemí domy, ze kterých docházelo k útokům. Rusové pustošili celé čtvrti, o kterých se domnívali, že se tam skrývají povstalci. Tímto způsobem byly zničeny stovky domů, především v dělnických čtvrtích – kolébce povstání.“

SANDOR KOPACSI

EVROPSKÉ HOSPODÁŘSKÉ SPOLEČENSTVÍ

Článek 2
„Posláním společenství je vytvořením společného trhu a postupným odstraňováním rozdílů mezi hospodářskými politikami členských států podporovat harmonický rozvoj hospodářských činností ve společenství, nepřetržitý a vyvážený růst, vyšší stabilitu, rychlejší zvyšování životní úrovně a užší kontakty mezi členskými státy.”

SPUTNIK

„Sovětský svaz vypustil do vesmíru první satelit světa nazvaný Sputnik. … Náhle se však stala bezpečná vzdálenost mezi sovětskými základnami a americkým územím pouhou fikcí. Otázka nyní zněla: Budou Spojené státy ochotny nasadit jaderné zbraně k obraně Paříže, Bonnu či Říma v situaci, kdy to bude znamenat sovětský útok na Boston, New York či Los Angeles?“

PETR LUŇÁK, ZÁPAD: SPOJENÉ STÁTY A ZÁPADNÍ EVROPA VE STUDENÉ VÁLCE

„VELKÝ SKOK VPŘED“

V Číně začal ekonomický experiment. Země se měla v několika letech stát jednou z průmyslově nejvyspělejších zemí světa. Měřítkem vyspělosti měla být velikost produkce železa. Velký skok vpřed se změnil ve velkou katastrofu. Fantaskní industrializace Číny zničila zemědělství a výsledkem byl strašný hladomor, jemuž podle odhadů padlo za oběť 20 až 40 milionů Číňanů.

Čínský propagandistický obraz

„MAO STALINA RÁD NEMĚL A NESOUHLASIL S NÍM. BYL VŠAK SILNĚ PROTI DESTALINIZACI, V NÍŽ VIDĚL POKUS SVALIT KOLEKTIVNÍ VINU NA HLAVU JEDINÉHO ČLOVĚKA.“

PAUL JOHNSON, DĚJINY DVACÁTÉHO STOLETÍ

Atomium, symbol světové výstavy EXPO v Bruselu

KUBÁNSKÁ REVOLUCE

„Když se Castro v lednu 1959 dostal k moci, prohlásil se vrchním velitelem a pod záminkou, že musí zabránit recidivě gangsterství, si zajistil politický monopol. Všechny policejní jednotky podléhaly jemu, nikoli ministerstvu vnitra a klíčové pozice u policie i v armádě rychle převzali jeho bývalí spolubojovníci… Ve druhé polovině roku 1959 přijal Castro sovětské zbraně, poradce a pomoc KGB při organizování tajné bezpečnosti.“

PAUL JOHNSON, DĚJINY DVACÁTÉHO STOLETÍ

Kubánští revolucionáři v ulicích Havany

POVSTÁNÍ V TIBETU

„Povstání bylo krvavě potlačeno a dalajlama byl donucen opustit Tibet a uchýlit se do indického exilu. Bilance ‚úspěchů‘ čínské invaze, nejrůznějších celostátních kampaní, pracovních a ideologických programů a ‚kulturní revoluce‘ je dostatečně známá: 80 000 mrtvých během vojenského vpádu a v důsledku zásahu proti povstání v roce 1959. Přes milion Tibeťanů zemřelo ve věznicích, pracovních táborech nebo při hladomoru.“

LUNGTA.CZ

1955 1956 1957 1958 1959

STALINŮV POMNÍK

Stalinův pomník v Praze bylo největší skupinové sousoší v Evropě, postavené na počest sovětského vůdce Josifa Vissarionoviče Stalina za kultu osobnosti v 50. letech 20. století. Stavba byla zahájena 22. prosince 1949 za účasti Antonína Zápotockého a sousoší bylo odhaleno 1. května roku 1955 pod heslem ‚Svému osvoboditeli – československý lid‘. Sochařem pomníku byl Otakar Švec, který však před odhalením díla spáchal sebevraždu.

„PRO VĚKY JE URČEN TENTO PAMÁTNÍK ČESKOSLOVENSKO-SOVĚTSKÉHO PŘÁTELSTVÍ, KTERÝ SE ZDVIHÁ NAD PRAHOU.“

MÍSTOPŘEDSEDA VLÁDY VÁCLAV KOPECKÝ

„Z IDEOLOGICKÉHO HLEDISKA JE TENTO NÁVRH JEDINÝ, KTERÝ SPOJUJE VEDOUCÍ OSOBNOST CELÉHO POKROKOVÉHO SVĚTA, OSOBNOST GENERALISSIMA J. V. STALINA, JASNĚ S LIDEM.“

VERDIKT POROTY

Stalinův pomník v Praze

„SKUPINA KOMUNISTŮ STOJÍCÍ VE FRONTĚ. STALIN JE JIŽ NA ŘADĚ. POSLEDNÍ VOJÍN SE ZŘEJMĚ CHYSTÁ ČEKÁNÍ VZDÁT A JÍT DOMŮ BEZ NÁKUPU.“

LIDOVÝ OHLAS

SPARTAKIÁDA (1955)

„STADION SE UŽ POMALU OBLÉKÁ DO ROUCHA MONUMENTÁLNÍ VÝZDOBY, ABY BYL DŮSTOJNÝM RÁMCEM SLAVNÝCH DNŮ PRVNÍ CELOSTÁTNÍ SPARTAKIÁDY… TISÍCE MLADÝCH LIDÍ ZE VŠECH KOUTŮ REPUBLIKY NAPLNILY PRAŽSKÉ ČTVRTI, ULICE A NÁMĚSTÍ. MNOZÍ Z NÁVŠTĚVNÍKŮ VIDÍ PRAHU POPRVÉ…“

KOMENTÁŘ Z DOBOVÉHO FILMOVÉHO TÝDENÍKU, 1955

„Stejně jako cvičenci reprezentují lid Československa, tribuna reprezentuje ‚stranu a vládu‘, vlastní vystoupení je komunikací mezi lidem a ‚stranou a vládou‘, během níž lid potvrzuje ‚straně a vládě‘ svou podporu, svou oddanost programu socialismu, svou vděčnost za správné vedení … a ‚strana a vláda‘ toto ujištění přijímá a demonstruje svou přítomností na stadiónu plné ztotožnění s lidem…“

VLADIMÍR MACURA, SPARTAKIÁDA, ŠŤASTNÝ VĚK – SYMBOLY, EMBLÉMY A MÝTY 1948–89

Fotografie z celostátní I. spartakiády, 1955

Fotografie z celostátní I. spartakiády, 1955

STAVBY MLÁDEŽE

Mládežnické budovatelské hnutí vzniká v Československu po druhé světové válce: mládež se zapojila do budování pohraničí a později do „dvouletky“, podílela se například na budování nových Lidic, nebo na takzvaném „koldomě“ v Litvínově. Po roce 1948 mládež stavěla Trať mládeže nebo Trať družby do Sovětského svazu, přehrady a průmyslové kombináty jako na Ostravsku.

„Na jednom z dřevěných domečků svazáckého města ve Vratimově uvidíte heslo: My stavíme stavbu, stavba staví nás! Z hlavní brány tábora vycházejí časně ráno, odpoledne i v noci na ranní, odpolední a noční směny průvody chlapců a děvčat se svazáckou vlajkou v čele a s písničkou na rtech… Přišli sem svazáci s nejrůznějším povoláním – a zde student, dělník, rolník, všichni vytvořili pracovní kolektiv, který se musel prokousávat nezvyklostí práce v prvních dnech a který dnes pracuje údernicky. V každé četě a ve většině brigád jsou ustaveny politické kroužky.“

REPORTÁŽ Z ČASOPISU URČENÉHO ÚČASTNÍKŮM ČESKOSLOVENSKÝCH STAVEB MLÁDEŽE, 50. LÉTA 20. STOLETÍ

Mládež pracující na Nové huti Klementa Gottwalda v Kunčicích

Reprodukce fotografie z 50. let 20. století z normalizační učebnice dějepisu

SPISOVATELÉ A SVĚDOMÍ (1956)

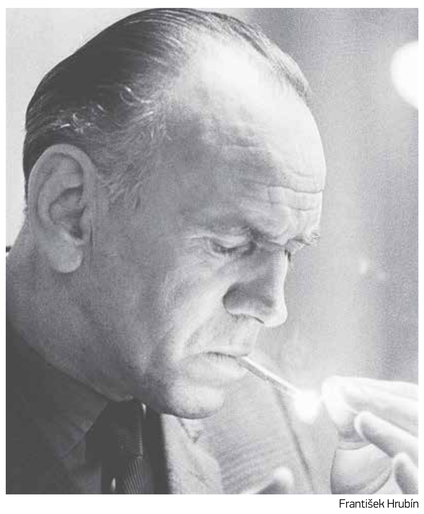

František Hrubín

„K důstojnosti člověka patří svědomí. Když volně píši a vydávám, mohu být opravdu spokojen a nechtít víc? Mohu, ale jen tehdy, dokud líc mé volnosti nemá rub – umlčování druhého. Já píši a vydávám, ale zdalipak měl to právo například Jiří Kolář, básník mně poetikou odlehlý, kterého si však vážím jako příkladu, jak si nic v životě ani v práci neulehčovat? Jiří Kolář, básník s původem kladenského proletáře, jemuž opravdu nikdy nešlo o osobní prospěch, ale vždycky o věc lidu a socialismu, a který se v sobě raději do krve rozdírá, než aby se přizpůsobil a lízal paty, byl brutálním útokem v Tvorbě zahnán do izolace a posléze existenčně zničen. To je nelidské, to je nekulturní! Kdo z nás si spokojeně chodí, spokojeně píše, spokojeně pobírá honoráře a klidně usíná, kdo se staví, jako by o ničem nevěděl, kdo neřekne nahlas: Zde se děje křivda!, je zakuklený maloměšťácký sobec – a ten, kdo se dokáže jen tajně stydět, je zbabělec. Jsou a budou snahy tyto skutečnosti přejít, zastřít, ošolíchat, znevážit; ale každá taková snaha naši hanbu ještě zvětší. Nehanbí-li se mnohý z nás dnes, budou se za nás jednou hanbit naše děti…“

PROJEV FRANTIŠKA HRUBÍNA NA II. SJEZDU SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ, DUBEN 1956

„Potřebovali názorný příklad, kam by vedlo uvolnění cenzurní praxe. Román, který by odpovídal jejich pojetí dekadentního naturalismu a reakčního individualismu. Tím terčem se také stal. Po čtrnáct dní se dennodenně objevovaly recenze ve všech celostátních denících a časopisech a pak se hon přenesl do krajských a místních listů… Já ztratil redaktorské místo ve Světové literatuře. Potom prezident Novotný osobně zatratil román na jakémsi stranickém kongresu a moje tchyně, prostá žena z lidu, mi nabídla, že schová cennosti a vkladní knížky. Má žena odvezla mé rukopisy k otci do Náchoda, který je s pomocí sokolských spiklenců ukryl v jedné vesnici, asi dvacet kilometrů od mého rodného města. Vypadalo to, že se mi naskytne opožděná příležitost stát se horníkem na uranu…“

JOSEF ŠKVORECKÝ O SVÉM RONÁNU ZBABĚLCI

Josef Škvorecký

ROK _PO ROCE 1960–1964 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

ROVNOVÁHA STRACHU

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

ROK AFRIKY

Třicátého prvního ledna skončila v Tunisu druhá panafrická konference, na které 160 zástupců afrických států a území žádalo pro africké národy nezávislost a odstranění rasové diskriminace.

Ze 17 nových států získalo 14 nezávislost na Francii, samostatnost získala belgická kolonie Kongo, britská Nigérie a dosavadní britsko-italská kolonie Somálsko.

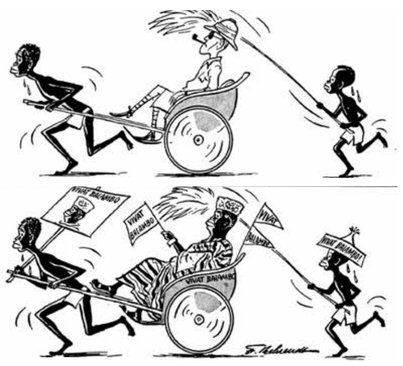

„Noví lidé", dobová karikatura, Fritz Behrendt

JFK PREZIDENTEM USA

„Kennedy prohlásil, že doba je pro svobodné národy ‚svrchovaně nebezpečná' a že úkolem jeho generace je bránit svobodu. ‚Nevyhýbám se této odpovědnosti,' řekl, ‚vítám ji. Amerika zaplatí jakoukoli cenu, ponese jakékoli břemeno, bude snášet jakékoli útrapy, podporovat jakékoli přátele a čelit jakémukoli nepříteli, jen když se jí podaří zachovat svobodu.'"

PAUL JOHNSON, DĚJINY 20. STOLETÍ

BERLÍNSKÁ ZEĎ

Nepřátelské činnosti je třeba čelit.
„Západoněmečtí imperialisté, připravující přímou agresi proti NDR a pokoušející se vyvolat pomocí svých agentů v NDR nepokoje, používají však západního Berlína také k ohavnému obchodu s lidmi."

RUDÉ PRÁVO, 14. SRPNA 1961

Stavba berlínské zdi, 1961

„V časných ranních hodinách začali východoněmečtí vojáci a policisté na hranici sektoru mezi východní částí města a západním Berlínem natahovat ostnatý drát. Bezprostředně poté drát nahradily ocelové bloky. Před očima žasnoucího a vystrašeného světa dostávalo konečnou podobu nejslavnější architektonické dílo studené války. Západoberlíňané včetně dynamického mladého starosty Willyho Brandta požadovali akci. Spojenecké posádky v Berlíně, říkali, musejí okamžitě tu hroznou věc strhnout a bude-li to nezbytné, tak i tanky."

DAVID CLAY LARGE, VELKÁ ZÁCHRANA

PROCES S EICHMANNEM: „MOJE SVĚDOMÍ JE NAPROSTO ČISTÉ… V ŽIVOTĚ PRO MĚ BYLO NEJDŮLEŽITĚJŠÍ POSLOUCHAT ROZKAZY."

PAMĚTI ADOLFA EICHMANA

KUBÁNSKÁ KRIZE

„Nikdy předtím ani poté nestál svět tak blízko jadernému konfliktu. Nejhorší mezinárodní krizi od konce druhé světové války odstartoval fakt, že USA zjistily, že Sovětský svaz umístil na Kubě rakety schopné zasáhnout USA. Tehdejší americký prezident John Kennedy 22. října 1962 vyhlásil ‚karanténu' ostrova, aby se zabránilo dodávkám sovětských zbraní. Krize byla zažehnána až poté, co sovětský vůdce Nikita Chruščov 28. října 1962 souhlasil s odstraněním raket výměnou za příslib USA neintervenovat vojensky proti Castrově režimu."

CESKATELEVIZE.CZ

„SVĚT DĚLIL OD VŠEOBECNÉ JADERNÉ APOKALYPSY HODNĚ TENKÝ VLÁSEK. LIDSTVO JEŠTĚ NIKDY NEBYLO TAK BLÍZKO SVÉMU ZÁNIKU. ARMÁDY OBOU VELMOCÍ TAKŘKA DOSLOVA SPALY V BOTÁCH."

JIŘÍ HANÁK, ORWELLOVO STOLETÍ

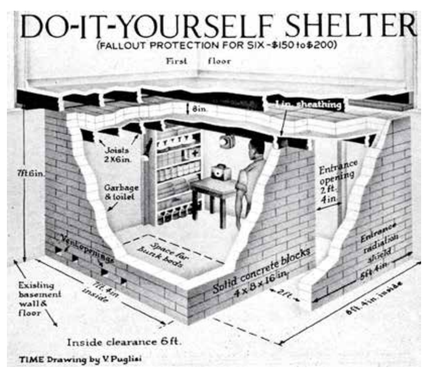

MÁM SEN!

„Sním o tom, že mé čtyři malé děti budou jednoho dne žít v zemi, kde nebudou posuzovány podle barvy své kůže, ale podle kvality charakteru. O tom dnes sním! … Nesnažme se uhasit naši žízeň po svobodě z pohárů hořkosti a nenávisti. Náš vznešený boj musíme vést vždy důstojně a disciplinovaně. Nesmíme připustit, aby náš tvůrčí protest zdegeneroval ve fyzické násilí. Znovu a znovu musíme stoupat do majestátních výšin, kde budeme fyzické síle odpovídat pouze silou duševní."

MARTIN LUTHER KING

Martin Luther King, Lincolnův památník ve Washingtonu

„… VŠICHNI SVOBODNÍ LIDÉ, AŤ UŽ ŽIJÍ KDEKOLIV, JSOU OBČANY BERLÍNA, A PROTO JSEM PYŠNÝ, ŽE JAKO SVOBODNÝ ČLOVĚK MOHU ŘÍCI: ‚ICH BIN EIN BERLINER.'"

J. F. KENNEDY V BERLÍNĚ

Dallas – Atentát na Johna Fitzgeralda Kennedyho

STŘET VE VIETNAMU

Ve Vietnamu 2. srpna 1964 zaútočily tři severovietnamské dělové čluny na torpédoborec amerického válečného námořnictva. To byla první vojenská konfrontace mezi severním Vietnamem a USA, které do té doby vystupovaly jen jako poradce jihovietnamské vlády a vojenských orgánů; tento útok byl předzvěstí toho, že se ve Vietnamu asi rozpoutá válka.

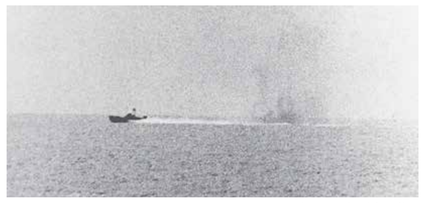

Incident v Tonkinském zálivu

„MOHL BY NĚKDO TŘEBA JEN VE SNU POMYSLET NA TO, ŘÍCI STALINOVI, ŽE UŽ NÁM NEVYHOVUJE A VYZVAT HO, ABY ODEŠEL NA ODPOČINEK? NEZBYL BY PO NĚM ANI MASTNÝ FLEK. DNES JE VŠECHNO JINÉ."

CHRUŠČOV PO „SESAZENÍ Z TRŮNU"

1960

AMNESTIE

U příležitosti 15. výročí osvobození Československa vyhlásil prezident republiky Antonín Novotný rozsáhlou amnestii. Ta se týkala 5 319 lidí z celkem 8 708 obětí politických procesů, dosud se nacházejících v československých věznicích a pracovních táborech, a také 5 600 z celkem 23 023 odsouzených za kriminální trestné činy. Součástí amnestie bylo i prominutí vedlejších trestů odsouzeným, kteří byli propuštěni z výkonu trestu před rokem 1960. Obětem politických procesů se nedostalo žádné rehabilitace, jež by z nich sejmula označení viníka. Spíše šlo o jednostranné gesto dobré vůle, které umožnilo propustit neprávem odsouzené – zdaleka ne všechny – na svobodu.

NOVÁ ÚSTAVA

Parlament v roce 1960 rozhodl, že Československo už dospělo k socialismu, a vyhlásil novou ústavu. Článek 4 zakotvoval vedoucí úlohu komunistické strany ve státě a ve společnosti.

„Dovršujíce socialistickou výstavbu, přecházíme k budování vyspělé socialistické společnosti a shromažďujeme síly pro přechod ke komunismu. Po této cestě půjdeme dále ruku v ruce s naším velkým spojencem, bratrským Svazem sovětských socialistických republik, a se všemi ostatními přátelskými zeměmi světové socialistické soustavy, jejímž je naše republika pevným článkem. Chceme žít v míru a přátelství se všemi národy světa a přispívat k mírovému soužití a dobrým vztahům mezi státy s různým společenským zřízením."

Z PREAMBULE ÚSTAVY Z ROKU 1960

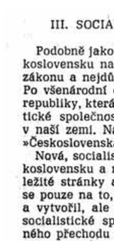

III. SOCIALISTICKÉ SPOLEČENSKÉ ZŘÍZENÍ V ČSSR

Podobně jako před čtvrt stoletím v Sovětském svazu také v Československu našlo vítězství socialismu svůj výraz i v základním zákonu a nejdůležitějším právním dokumentu země — v ústavě. Po všenárodní diskusi byla schválena nová, socialistická ústava republiky, která podle přání pracujícího lidu, tvůrce nové, socialistické společnosti zakotvila všechny veliké historické přeměny v naší zemi. Náš stát podle nové ústavy nese nyní hrdý název »Československá socialistická republika«.

Nová, socialistická ústava zakotvuje vítězství socialismu v Československu a na základě skutečného stavu rozvádí všechny důležité stránky a rysy našeho socialistického zřízení. Neomezuje se pouze na to, co náš pracující lid pod vedením strany vydobyl a vytvořil, ale rýsuje perspektivy dalšího rozvoje naší vyspělé socialistické společnosti a vytyčuje programové úkoly postupného přechodu ke komunismu.

1961

SOCIALISTICKÉ VOLBY (1960)

Do voleb v roce 1960 vstupovala tzv. jednotná kandidátka Národní fronty. NF jmenovala do každého volebního obvodu jednoho svého kandidáta, kterého pak voliči ve volbách buď potvrdili, nebo nepotvrdili. Pouze kandidát NF se mohl ucházet o mandát v zastupitelských sborech na všech úrovních státního aparátu.

„VOLBY JAKO VÝRAZ MORÁLNĚ POLITICKÉ JEDNOTY. ÚSPĚCHY SOCIALISTICKÉ VÝSTAVBY SE ODRAZILY TAKÉ VE VÝSLEDCÍCH VOLEB DO NÁRODNÍHO SHROMÁŽDĚNÍ A NÁRODNÍCH VÝBORŮ (VIZ GRAF). KONALY SE V ČERVNU 1960 UŽ V RÁMCI NOVÝCH KRAJŮ A OKRESŮ, ZŘÍZENÝCH V DUBNU TÉHOŽ ROKU."

TEXT Z NORMALIZAČNÍ UČEBNICE, DĚJEPIS 8, 1983

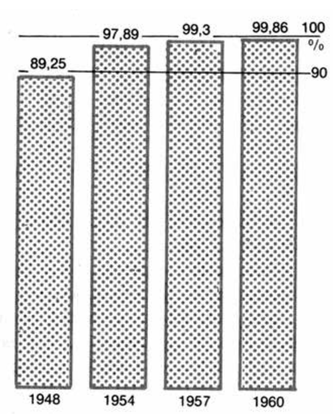

Volební graf z normalizační učebnice dějepisu

1962

Státní znak Československé socialistické republiky (1960–1990)

Výzdoba volební místnosti při volbách do národního výboru v obci Kateřinice, 1964

„VEDOUCÍ SILOU VE SPOLEČNOSTI I VE STÁTĚ JE PŘEDVOJ DĚLNICKÉ TŘÍDY, KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA, DOBROVOLNÝ BOJOVÝ SVAZEK NEJAKTIVNĚJŠÍCH A NEJUVĚDOMĚLEJŠÍCH OBČANŮ Z ŘAD DĚLNÍKŮ, ROLNÍKŮ A INTELIGENCE."

ČLÁNEK 4, ÚSTAVA Z ROKU 1960

1963

PROMĚNY NADĚJÍ (1960–63)

„Podobně jako do vesmíru vzlétly první sovětské družice a v roce 1961 i první kosmonaut, měl se v nejbližší době splnit také sen o nastolení blahobytu. ‚Ještě naše generace bude žít v komunismu,' říkalo se a psalo v Československu v roce 1960, kdy země oficiálně vstoupila do posledního předpokoje, do socialismu – a nikdo se tomu slibu vlastně nesmál, v dané době ho mnozí pořád ještě považovali za pravděpodobný… V roce 1963 už se i doma věci viditelně dávaly do pohybu. Systém ztrácel dech. Už nebyl schopen předstírat, že v životní úrovni, kterou zajišťuje obyvatelstvu, předbíhá Západ nebo že s ním aspoň drží tempo. Ti, kdo se dali ke komunistům, protože doufali, že tak druhé dovedou do ráje, začínali chápat, že jdou úplně jinam. A ti z nich, kdo byli mocni myšlení a slova, o tom začali psát články do novin, knihy a divadelní hry, natáčet filmy a televizní pořady."

PAVEL KOSATÍK, TIGRID, POPRVÉ

Dobové vyobrazení první vlády ČSSR, 1960

1964

UVOLNĚNÍ

„Nejvýznamnějším faktorem však byla nová tvorba, která se objevila ve všech oblastech uměleckého života. Československá filmová vlna, úspěchy malých divadelních scén a hry soudobých světových autorů v repertoáru velkých divadel, výstavy mladých a moderních výtvarníků doma i v zahraničí, koncerty dosud potlačované moderní hudby. Jen za dva roky 1963–1964 vyšlo 252 nových literárních děl, bylo uvedeno 47 nových her domácích autorů a 26 autorů poprvé publikovalo."

KAREL KAPLAN, VŠECHNO JSTE PROHRÁLI

První strana programu filmového muzikálu, 1964

„… V NEJVYŠŠÍCH STRANICKÝCH KRUZÍCH SE ZAČALO HOVOŘIT O TOM, ŽE UVOLNĚNÍ V KULTURNÍ OBLASTI PŘEKROČILO ÚNOSNOU MEZ, PROTOŽE SE NEOMEZILO NA KULTURU. ZEJMÉNA SPISOVATELÉ KRITIZUJÍ MINULOU POLITIKU REŽIMU A TAKÉ SOUČASNOST, ROZCHÁZEJÍ SE S OFICIÁLNÍMI STANOVISKY, ZVLÁŠTĚ POKUD JDE O 50. LÉTA, JEŽ DOKONCE NAZÝVAJÍ DOBOU TEMNA."

KAREL KAPLAN, VŠECHNO JSTE PROHRÁLI

ROK _PO ROCE 1965–1969 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

MLÁDÍ SE BOUŘÍ

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

VE VIETNAMU PŘITUHUJE

Americký voják ve Vietnamu

Boje ve Vietnamu se v únoru 1965 začaly stále víc podobat skutečné válce. Partyzánské oddíly Vietkongu útočily na cíle v jižním Vietnamu, byli usmrceni američtí vojáci a v reakci na tuto ofenzivu 7. února jižní Vietnam a USA podnikly společnou odvetnou akci. K té patřilo bombardování severního Vietnamu a to musel schválit americký prezident Lyndon Johnson.

II. INDICKO-PÁKISTÁNSKÁ VÁLKA

KULTURNÍ REVOLUCE

„Rudé gardy skandovaly maoistická hesla, zatímco místopředseda komunistické strany a ministr obrany Lin Piao předříkával: ‚Bijme kapitalistické uzurpátory moci! Zbavme se reakčního měšťáckého vlivu! Sprovoďme ze světa všechny zloduchy a ďábly! Skoncujme se čtyřmi přežitky, se starým myšlením, starou kulturou, starými obyčeji a starými návyky.“

PAUL JOHNSON, DĚJINY DVACÁTÉHO STOLETÍ

Oběť kulturní revoluce, veřejné ponižování představitele „starého světa“

„NALÉHAVĚ VOLALI O POMOC. KAŽDÝ, KDO BYL UVNITŘ, TAM UVÍZL A UHOŘEL. ZEMŘELO ŠEST KLUKŮ. ULOŽIL JSEM JEJICH OSTATKY DO NEVELKÉ PLECHOVKY OD KÁVY. DO VIETNAMU JSEM PŘIŠEL JAKO DÍTĚ. A VIETNAM JSEM OPUSTIL JAKO STARÝ MUŽ.“

CRAIG J. BARBER

ŠESTIDENNÍ VÁLKA

Izraelci po obsazení Chrámové hory v jeruzalémském Starém Městě

„5. června 1967 ráno izraelští piloti zničili v podstatě celé egyptské letectvo na letištních plochách. Jordánsko a Sýrie byly Násirem záměrně dezinformovány o izraelském úspěchu a v domluvené chvíli na židovský stát zaútočily. Izraeli se tak uvolnily ruce… 6. července zabrali Izraelci jeruzalémské Staré město, následujícího dne večer už okupovali Západní břeh Jordánu. Během dalších dvou dnů zaútočili přes Golanské výšiny na Sýrii a zastavili se až 50 km od Damašku.“

PAUL JOHNSON, DĚJINY DVACÁTÉHO STOLETÍ

VÁLKA VE VIETNAMU

„Johnsonovo rozhodnutí o amerikanizaci války, které ze zpětného pohledu působí nesmyslně, plně odpovídalo zásadám americké zahraniční politiky, kterou prosazovali po druhé světové válce postupně všichni američtí prezidenti. Trumanova teorie zadržování prosazovaná v 50. letech Eisenhowerem a znovu potvrzená Kennedym potvrzovala, že Spojené státy nepřipustí další rozšíření komunismu.“

GEORGE BROWN TINDALL, DAVID E. SHI.
DĚJINY SPOJENÝCH STÁTŮ AMERICKÝCH

BOUŘLIVÝ ROK ‘68

„V Paříži, Západním Berlíně, Londýně a Římě se jaro 1968 neslo ve znamení studentských protestů proti válce ve Vietnamu. Rovněž ve Varšavě studenti protestovali, ale z jiných důvodů než jejich západní protějšky. Mladí Poláci nevyšli do varšavských ulic ze solidarity s Vietkongem, nýbrž aby hájili svobodu a kulturu své země před dusivou komunistickou vládou.“

JAN SKÓRZYNSKI, JARNÍ VZPOURY, RESPEKT

„Šedesátá léta znamenala v dějinách západní společnosti důležitý zlom, protože zavládl hmotný blahobyt a ženy měly přístup k antikoncepci a mladí lidé se stali významnou složkou veřejného mínění a postupem času začali i starší občané sportovat a mladistvě se oblékat a souložit na různé způsoby a říkat neotřelé a neformální myšlenky, a když někdo nebyl mladý alespoň na duchu, patřil do starého světa.“

PATRIK OUŘEDNÍK, EUROPEANA

„SLYŠTE MŮJ KŘIK! KŘIK ŠEDÉHO, OBYČEJNÉHO ČLOVĚKA, SYNA NÁRODA, KTERÝ VLASTNÍ I CIZÍ SVOBODU MILOVAL NADE VŠECHNO, I NAD VLASTNÍ ŽIVOT! VZPAMATUJTE SE! JEŠTĚ NENÍ POZDĚ! … AŤ ŽIJE SVOBODNÉ POLSKO! TO JE KŘIK UMÍRAJÍCÍHO SVOBODNÉHO ČLOVĚKA! …PROTESTUJI PROTI NEVYPROVOKOVANÉ AGRESI PROTI BRATRSKÉMU ČESKOSLOVENSKU…“

RYSZARD SIWIEC

ČLOVĚK NA MĚSÍCI

„SESTUPUJI Z LUNÁRNÍHO MODULU DOLŮ. PRO JEDNOHO ČLOVĚKA JE TO JEN MALÝ KRŮČEK, ALE PRO LIDSTVO JE TO VELKÝ SKOK DOPŘEDU.“

NEIL ARMSTRONG

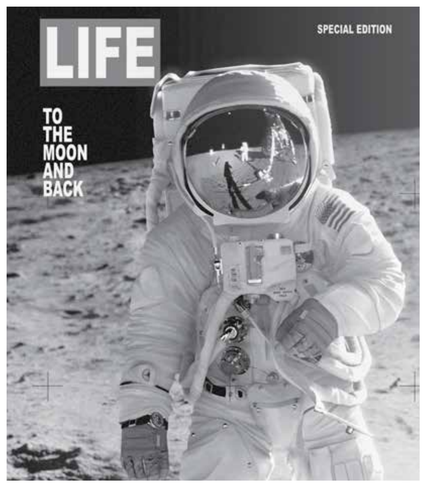

Obálka časopisu LIFE, 1969

POČÁTEK ODZBROJOVÁNÍ

Zatímco ve Vietnamu se stále bojovalo, rozhodli se představitelé USA a SSSR jednat o omezení zbrojení. 14. září 1969 se v New Yorku sešli ministři zahraničí… O měsíc později rozhovory pokračovaly v Helsinkách, byly to předběžné rozhovory mezi sovětskou a americkou delegací a tak začal proces, který později vešel do dějin pod zkratkou SALT, tedy rozhovory o omezení zbrojní výroby.“ Smlouva SALT I byla podepsána v roce 1972.

1965 — 1966 — 1967 — 1968 — 1969

VLASATCI (1966)

„V poslední době se ve větších městech, rekreačních střediscích a hlavně na území hlavního města Prahy projevují u části mládeže některé nezdravé tendence, které významným způsobem narušují vzájemné lidské vztahy, socialistickou zákonnost a veřejný pořádek. Jde o skupinu mladých lidí, převážně chlapců tzv. „mániček“, kteří svým zjevem, neupraveným, dlouhým vlasem, odpuzujícím a nečistým oděvem a hrubým provokativním chováním i zjevnou neúctou vůči spoluobčanům provokují, žijí parazitním způsobem a páchají trestné činy.“

PŘÍSNĚJI PROTI RUŠITELŮM POŘÁDKU, RUDÉ PRÁVO, 31. 8. 1966

„BĚHEM AKCE ASI 80 % UVEDENÝCH MLADÍKŮ SI DALO UPRAVIT SVŮJ ZEVNĚJŠEK, Z TOHO ASI POLOVINA PO POHOVORU NA SOUČÁSTECH VB A DRUHÁ POLOVINA PO PŮSOBENÍ SPOLEČENSKÝCH ORGANIZACÍ NEBO SLOŽEK: NÁRODNÍ VÝBORY, ČSM, ZÁVODY.“

„OPATŘENÍ PROTI NĚKTERÝM NEGATIVNÍM PROJEVŮM URČITÉ ČÁSTI MLÁDEŽE“, 1966.

Anekdota z časopisu Dikobraz

PRAŽSKÉ JARO (1968)

„OBVIŇUJÍ NÁS, ŽE ÚTOČÍME NA SOCIALISMUS A TUTO ŽALOBU VYSLOVUJÍ TI, KTEŘÍ SOCIALISMUS ZDISKREDITOVALI, UMRTVILI A PROMĚNILI V NÁBOŽENSTVÍ PLNÉ IKON A CITÁTŮ SVATÝCH. SOCIALISMUS NAŠICH PŘEDSTAV, JE SOCIALISMUS ŽIVÝ, PŘETÉKAJÍCÍ SOUTĚŽÍ MYŠLENEK A NIKOLI BEZÚTĚŠNÝ KRIMINÁL ROZUMU…“

SPISOVATEL JAN PROCHÁZKA NA STUDENTSKÉM SHROMÁŽDĚNÍ, 20. 3. 1968

„Spontánní společensko-politický pohyb vymykající se kontrole KSČ začal zrušením cenzury v posledním únorovém týdnu roku 1968. Svoboda slova, vlastní demokratickým režimům, byla v příkrém rozporu s politickým systémem založeným na absolutní dominanci jediné strany. Do vnitřních záležitostí KSČ jako politického hegemona se začal plést ‚řadový občan‘, rodilo se svobodné veřejné mínění. Média se z hlásné trouby režimu proměnila v jeho nejpřísnějšího kritika. Tisk, rozhlas a televize záhy překročily mez, která byla pro reformní centrum přijatelná. V březnu na schůzce v Drážďanech označil sovětský vůdce Leonid Iljič Brežněv situaci v Československu za kontrarevoluční. Utažení šroubů, k němuž Moskva své problematické spojence nabádala, se však neuskutečnilo. Právě naopak.“

JIŘÍ HOPPE, JIŘÍ SUK A JAROSLAV CUHRA ,
JOSEF KOUDELKA: INVAZE 68

President republiky Ludvík Svoboda jmenoval
novou československou vládu
AKČNÍ PROGRAM
KOMUNISTICKÉ STRANY ČESKOSLOVENSKA
Jak Antonín Novotný zatýkal
Útoky proti ČSSR na plné obrátky

Titulky dobových novin

Anekdoty a karikatury z dobového tisku, 1968

OKUPACE

„Vedení strany už není dále schopno úspěšně se hájit před útoky proti socialismu, není s to organizovat proti pravicovým silám ani ideologický, ani politický odpor… budeme ze všech sil bojovat vlastními prostředky. V případě, že by však naše síly a prostředky byly vyčerpány nebo nepřinesly pozitivní výsledky, považujte toto naše prohlášení za naléhavou prosbu a žádost o vaši akci a všestrannou pomoc.“

Z TZV. ZVACÍHO DOPISU PŘEDSTAVITELŮ KONZERVATIVNÍHO KŘÍDLA KSČ LEONIDU I. BREŽNĚVOVI

Fotografie z Ostravy, Květoslav Kubala, srpen 1968

„Invaze vojsk Varšavské smlouvy měla v Československu ‚obnovit pořádek‘, vrátit zemi do postavení poslušného vazala. Ruští osnovatelé nechtěli zavést okupační správu, považovali ji za krajní řešení, a proto spoléhali na ‚zdravé jádro‘ ve vedení Komunistické strany Československa… Ozbrojený odpor Československé lidové armády a občanské domobrany však předsednictvo strany jednomyslně odmítlo. Proti moci přicházející z Východu jako by nebylo obrany… Po celý týden zaplavovala veřejný prostor slova, která se bezprostředně vtělovala do veřejného mínění. Pocity zrady, bezmoci a nenávisti hrozily pádem do letargie – proti tomu mobilizovalo vědomí morální převahy a přesvědčení o pravdě, již nelze převálcovat pásy tanků…“

JIŘÍ HOPPE, JIŘÍ SUK A JAROSLAV CUHRA,
JOSEF KOUDELKA: INVAZE 68

Dobová fotografie, 1968

ŽIVÉ POCHODNĚ

16. ledna 1969 se na Václavském náměstí upálil student Jan Palach. 25. února 1969 se upálil taktéž na Václavském náměstí student Jan Zajíc a v dubnu 1969 v Jihlavě dělník Evžen Plocek.

„Jan Palach se neupálil na protest proti okupaci, jak se často nesprávně tvrdí, nýbrž proti jejím důsledkům, které se v té době začaly projevovat: národní vůle k odporu začínala ochabovat, režim chytře, krůček po krůčku utahoval smyčku a dusil poslední zbytky politických výdobytků pražského jara. Začínala se tragédie morální korupce společnosti a student Jan se stal svou absolutní obětí světlem, které mělo v šeru polopravd, naivních iluzí a záměrných lží prorockým, varovným a burcujícím způsobem osvětlit tuto pravdu o nás samých, o národní situaci, o smyslu doby, do níž jsme byli postaveni.“

TOMÁŠ HALÍK, POCHODEŇ SVĚDOMÍ, Z KNIHY JAN PALACH ´69

NÁSTUP NORMALIZACE

17. dubna 1969 proběhlo plénum ústředního výboru KSČ, na němž odstoupil z funkce prvního tajemníka Alexandr Dubček a na jeho místo byl zvolen Gustáv Husák.

„Nové normalizační vedení, které se chopilo moci zcela bez podpory veřejnosti a jejích elit, se přirozeně velmi obávalo prvního výročí sovětské okupace. Předpokládalo, že veřejnost si 21. srpen 1969 připomene demonstracemi. Rozhodlo se proti nim rázně zakročit, a přesvědčit tak sovětské politbyro, že má situaci v zemi již plně pod kontrolou. Přípravy pořádkových sil na zvládnutí případných nepokojů začaly už s dvouměsíčním předstihem. Jen armáda pro zásah vyčlenila 20 000 vojáků, 310 tanků a 200 obrněných transportérů. Další síly zmobilizovala Bezpečnost (více než 3 tisíce mužů) a Lidové milice (asi 27 tisíc příslušníků)… Takzvaný pendrekový zákon, který umožňoval zadržet demonstranty bez soudního příkazu až na tři týdny a odsoudit je v urychleném řízení, přitom spolupodepsali i bývalí reformátoři, kterým národ o rok dříve tolik věřil: prezident Svoboda, předseda vlády Černík, a dokonce i předseda Federálního shromáždění Dubček.“

FRANTIŠEK EMMERT, PRŮVODCE ČESKÝMI DĚJINAMI 20. STOLETÍ

ROK _PO ROCE 1970–1974 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

KLID? JEN V EVROPĚ

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

DÉTENTE

„Détente (francouzsky: uvolnění) nebo politika détente je termín pocházející z francouzštiny a znamená uvolnění napětí; původně šlo o výraz z žargonu diplomatů staré školy, v mezinárodní politice byl používán přibližně od roku 1970 především ve spojitosti se studenou válkou a diplomatickou snahou o snižování napětí mezi Sovětský m Svazem, Spojenými Státy a Čínou."

CS.WIKIPEDIA.ORG

„Nebezpečí ozbrojeného konfliktu mezi Západem a Východem s nedozírnými následky bylo noční můrou všech západních vůdců během studené války. Jedním ze způsobů, jak mu předejít, bylo snažit se v přímém jednání se Sověty o uvolnění mezinárodního napětí… V důsledku evropského uvolnění se hlavní těžiště studené války definitivně přesunulo z Evropy do Třetího světa, a Moskva tak mohla účinněji sledovat strategii dělení Aliance."

PETR LUŇÁK, ZÁPAD: SPOJENÉ STÁTY A ZÁPADNÍ EVROPA VE STUDENÉ VÁLCE

OSTPOLITIK

Německý kancléř Willy Brandt, který po čtyřiceti letech jako první německý kancléř navštívil Polsko, poklekl 7. prosince 1970 u pomníku obětí a bojovníků varšavského ghetta

Výsledky … nebyly úplně výhodné pro nás občany východoevropských zemí, kteří se svými protesty ničeho nedovolali, protože v rámci východní politiky přeci nebylo možné peskovat partnera, se kterým už se sedí u jednacího stolu.

POLSKO 1970/71

„OD VARHAN V OLIWIE TICHO SE DÍVÁ
UŽ PASTÝŘI JEŽÍŠE PŘIVÍTALI
KOLEDY HLADEM TI ŽALUDEK ZPÍVÁ
A V REFRÉNU ZAHRAJÍ SAMOPALY
VE JMÉNU HUMANITY!
VE JMÉNU HUMANITY!"

ÚRYVEK PÍSNĚ KARLA KRYLA VARHANY V OLIWIE

Gdyně – průvod s mrtvým tělem Janka Wiśniewskiego

Z budovy stranického výboru začali do demonstrantů střílet vojáci. Další střelba směřovala do davu před nádražím. Na místě zahynulo několik desítek lidí, další podlehli svým zraněním v nemocnicích. Nepokoje se okamžitě přenesly do Gdyně, Štětína, Elblagu a dalších měst na baltském pobřeží. Vedle mzdových a sociálních požadavků začali demonstrující dělníci stále častěji vznášet i požadavky politické.

Vlna kritiky byla mohutná a neochabovala, přinejmenším celý leden. Bylo jasné, že za to všechno bude muset někdo nést odpovědnost. Spolupracovníci Władysława Gomułky se rychle shodli na tom, že by tímto člověkem měl být právě on. Palácový převrat byl dokonán s požehnáním Moskvy.

NICK UT – NAPALM GIRL

„I když se nakonec stal jedním z nejpamátnějších snímků dvacátého století, prezident Nixon o pravosti mých fotografií zapochyboval, když je viděl 12. června 1972 v novinách… Obraz pro mě a nepochybně pro mnoho dalších nemohl být reálnější. Fotka byla stejně autentická jako vietnamská válka samotná. Hrůzy války ve Vietnamu jsem zachycoval, nemusel jsem je fixlovat. Vyděšená holčička je stále naživu a stala se výmluvným svědectvím o pravosti této fotografie. Ten moment před třiceti lety Kim Phuc a já nikdy nezapomeneme. Ultimátně změnil naše životy."

NICK UT

KRVAVÁ NEDĚLE

„Zpočátku se jen protestovalo v průvodu, skončilo to ale krveprolitím. V katolické čtvrti Bogside severoirského města Londonderry zůstalo na místě ležet třináct zastřelených mladých obětí. Řeč je o takzvané Krvavé neděli 30. ledna 1972, po níž se mnoho mladých lidí začalo hlásit do Irské republikánské armády (IRA). Následující střety si přitom vyžádaly více než tři tisíce mrtvých. Britská vláda přiznala střelbu do nevinných neozbrojených demonstrantů až předloni v červnu."

CESKATELEVIZE.CZ

NIXON V ČÍNĚ

Prezident USA Richard Nixon 21. února 1972 odcestoval do Číny na jedno z vrcholných setkání 20. století, na němž se sešel mj. s Mao Ce-tungem. Ne všichni čínští komunisté byli jeho příjezdem nadšeni a pokračování ‚pingpongové diplomacie' vyvolalo jistou nervozitu i v SSSR.

JOMKUPIRSKÁ VÁLKA A ROPNÁ KRIZE

Koalice Egypta a Sýrie za podpory dalších arabských zemí zahájila o nejvýznamnějším židovském svátku Jom kipur překvapivý útok na Izrael v oblasti Suezského průplavu a na Golanských výšinách… Útok byl z důvodu fatálního selhání vlastních zpravodajských služeb pro Izrael překvapením a izraelská armáda se v prvních dnech ocitla v defenzívě a zaznamenala těžké ztráty. Teprve po několika dnech, po dokončení mobilizace se izraelským obranným silám podařilo na Golanských výšinách zastavit útok a zatlačit syrské jednotky zpět. V dalších dnech se Izraeli podařilo nejen stabilizovat frontu na Sinajském poloostrově a zastavit egyptský útok, ale dokonce překročit Suezský průplav.

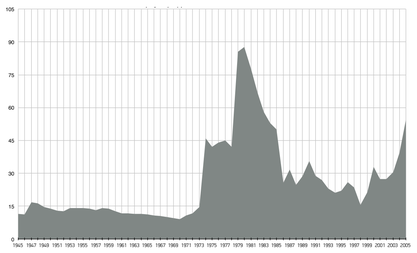

Vývoj ceny ropy v letech 1945-2005 (dle cen z roku 2005)

Důsledky ropné krize na fotografii z roku 1973

WATERGATE

Událostí číslo jedna v americké i ve světové politice byla aféra Watergate. V lednu 1974 vycházelo najevo, že prezident Nixon předložil zfalšované magnetofonové pásky. Nixon odmítl svědčit a Sněmovna reprezentantů dala souhlas k soudnímu vyšetřování prezidenta. 5. července se Nixon přiznal, že v aféře Watergate neřekl úplnou pravdu, čímž byl jeho osud zpečetěn: jeho republikánská frakce ve sněmovně ho vyzvala, aby odstoupil, a on 8. srpna 1974 oznámil v televizním vystoupení, že odstupuje ze svého úřadu. Důvody už znali všichni.

„VŠECHNO TO STRAŠLIVÉ NAPADÁNÍ, KTERÉMU JSME BYLI VYSTAVENI, … JE OPRAVDOVÉ UBOŽÁCTVÍ, KDYŽ SE VEZME V ÚVAHU, CO JSME VYKONALI A CO BYCHOM JEŠTĚ V BUDOUCNOSTI DOKÁZALI VYKONAT NEJEN PRO SVĚTOVÝ MÍR, ALE NEPŘÍMO I PRO BLAHO LIDÍ NA CELÉM SVĚTĚ."

RICHARD NIXON

VZÁJEMNĚ ZARUČENÉ ZNIČENÍ

24. listopadu se Leonid Brežněv ve Vladivostoku sešel s novým americkým prezidentem Geraldem Fordem a oba státníci se dohodli, že podepíší smlouvu o omezení strategických zbraní na období 10 let. Byla to dohoda, která navazovala na jednání známá jako SALT 1, zahájená již v roce 1969. Tato dohoda stanovila, že supervelmoci měly mít stejný počet strategických raket a stejný počet jejich nosičů. Byla to tzv. zásada vzájemně zaručeného zničení.

1970

OBNOVOVÁNÍ POŘÁDKU

„BYLO DOSAŽENO POŘÁDKU. ZA CENU UMRTVENÍ DUCHA, OTUPENÍ SRDCE A ZPUSTNUTÍ ŽIVOTA. BYLO DOSAŽENO VNĚJŠÍ KONSOLIDACE. ZA CENU DUCHOVNÍ A MRAVNÍ KRIZE SPOLEČNOSTI."

VÁCLAV HAVEL

V Československu se rozbíhal proces, jemuž se říkalo „konsolidace" a později byl nazván normalizací. Slovenský esejista Milan Šimečka ho označil za „obnovení pořádku". V prosinci 1970 přijal ÚV KSČ takzvané Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ a to se stalo jakýmsi ideovým východiskem normalizace.

„Slovo ‚normalizace' mělo a splnilo dvojí cíl: Vnutilo představu, že rezignace není Rezignace, že je to ve skutečnosti něco jiného, totiž záchrana pořádku, a současně zcela zakrylo fakt, že invaze byla nenormální, neboť nastupující normalizátoři ji vydávali za normální návrat k normálním poměrům. Tento výklad událostí byl ovšem i nabídkou léku proti špatnému svědomí, a jakmile byla přijata, pak všechna další jména či hesla, která začala nová moc zavádět (od ‚tvrdé reality' až po ‚klid na práci'), měla sloužit už jen jako výzva k oboustranně výhodné smlouvě o přetváře…"

MIROSLAV PETŘÍČEK, NĚCO TAK NENORMÁLNÍHO…

Anekdota z dobového tisku, 1969

1971

EMIGRAČNÍ VLNA (1970–75)

„Opuštění republiky bylo od přijetí zákona č. 231/1948 Sb., na ochranu republiky, trestným činem politické povahy. Pachatel podle bezpečnostního a justičního aparátu nejen že přestupoval zákon, ale dával se odchodem do zahraničí i do služeb nepřítele. Za celé období 1948–1989 odešlo z Československa proti vůli režimu asi 200 000 občanů. První masivní vlnou bylo asi 25 tisíc uprchlíků za tři roky po Únoru 1948. Instalace elektrifikovaného zátarasu na hranicích spolu s minimálními možnostmi cestování do svobodného světa pak v letech 1952–1964 rapidně zmírnily počet uprchlíků na průměr pouhých 252 ročně. Další silná uprchlická vlna činila v letech 1968–1969 70 000 uprchlíků. V dalším desetiletí počty uprchlíků z Československa poklesly, od roku 1979 pak dosahovaly ročně okolo 5 000."

PROKOP TOMEK , Z HESLA EMIGRACE NA WEBU TOTALITA.CZ

„ODEŠLI JSME PO SRPNU PŘEDEVŠÍM PROTO, ŽE JSME NESOUHLASILI S TÍM, CO SE STALO, A ŽE JSME SVŮJ ODPOR NEMOHLI JINAK AKTIVNĚ PROJEVIT. ODEŠLI JSME DÁLE PROTO, ŽE JSME CHTĚLI SVOBODNĚ ŽÍT – PŘIČEMŽ SVOBODOU ROZUMÍME MOŽNOST JEDINCE SAMOSTATNĚ SE ROZHODOVAT A VOLIT MEZI RŮZNÝMI MOŽNOSTMI PODLE SVÝCH POTŘEB A ZÁJMŮ, MOŽNOST SEBEUPLATNĚNÍ A SEBEREALIZACE PŘI NEBRZDĚNÉM ROZVOJI OSOBNOSTI, TEDY BEZ INDOKTRINACE A NÁPRAVNÝCH OPATŘENÍ ZE STRANY STÁTU."

JIŘÍ DIAMANT, PSYCHOLOGICKÉ KOŘENY EMIGRACE

1972

„ZÁVADNÉ KNIHY"

„Ve všech knihovnách jednotné soustavy je třeba provést prověrku knihovního fondu a vyřadit všechny tiskoviny s protistátním a západním politicko-ideovým obsahem… Jde především o všechny druhy revizionistické a pravicově oportunistické literatury. O díla obhajující a propagující kapitalistický řád, předmnichovskou republiku a různé buržoazní, politické a filozofické směry nebo díla, která jsou v rozporu s naší zahraniční politikou. Dále půjde o všechna díla pravicových představitelů a teoretiků sociální demokracie, díla T. G. Masaryka a Edvarda Beneše a ostatních buržoazních politiků, jakož i o literaturu legionářskou. Za závadné tiskoviny nežádoucí v knihovním fondu knihoven jednotné soustavy se považují také nezávadná díla autorů, kteří emigrovali či byli představiteli pravicových sil v letech 1968–1969 a dále nezávadná díla opatřená závadnou předmluvou nebo závadným doslovem."

POKYNY MINISTERSTVA KULTURY ČSR K PROVĚRCE KNIHOVNÍCH FONDŮ JEDNOTNÉ SOUSTAVY V ČSR, 31. KVĚTNA 1972

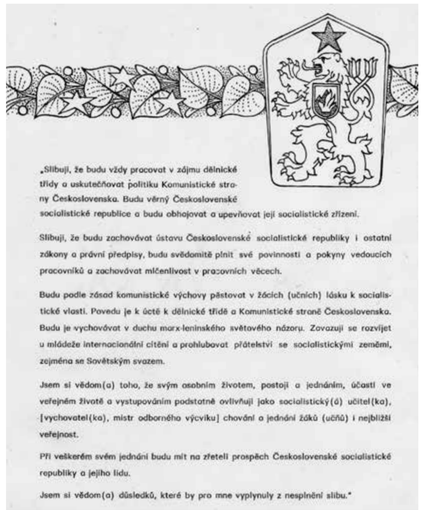

„Slibuji, že budu vždy pracovat v zájmu dělnické třídy a uskutečňovat politiku Komunistické strany Československa. Budu věrný Československé socialistické republice a budu obhajovat a upevňovat její socialistické zřízení.

Slibuji, že budu zachovávat ústavu Československé socialistické republiky i ostatní zákony a právní předpisy, budu svědomitě plnit své povinnosti a pokyny vedoucích pracovníků a zachovávat mlčenlivost v pracovních věcech.

Budu podle zásad komunistické výchovy pěstovat v žácích (učních) lásku k socialistické vlasti. Povedu je k úctě k dělnické třídě a Komunistické straně Československa. Budu je vychovávat v duchu marx-leninského světového názoru. Zavazuji se rozvíjet u mládeže internacionální cítění a prohlubovat přátelství se socialistickými zeměmi, zejména se Sovětským svazem.

Jsem si vědom(a) toho, že svým osobním životem, postoji a jednáním, účastí ve veřejném životě a vystupováním podstatně ovlivňuji jako socialistický(á) učitel(ka), [vychovatel(ka), mistr odborného výcviku] chování a jednání žáků (učňů) i nejbližší veřejnost.

Při veškerém svém jednání budu mít na zřeteli prospěch Československé socialistické republiky a jejího lidu.

Jsem si vědom(a) důsledků, které by pro mne vyplynuly z nesplnění slibu."

Slib pedagogického pracovníka, 1971

1973

HUSÁKOVY DĚTI (1970–75)

„VY BUDETE NA DLOUHOU DOBU NEJNENÁVIDĚNĚJŠÍ GENERACE V ČESKÉ HISTORII… OBSADÍTE VŠECHNA ROZHODOVACÍ MÍSTA VE SPOLEČNOSTI A BUDETE SI JE DRŽET TAK TŘICET LET. VŠECHNO SE TU BUDE TOČIT PODLE VÁS. GENERACE, KTERÉ PŘIŠLY PO VÁS, BUDOU BEZMOCNÉ. DOKUD NEVYMŘETE."

BRIAN WHITMORE, AMERICKÝ NOVINÁŘ, O GENERACI HUSÁKOVÝCH DĚTÍ

„Silná populační vlna, která se zvedla na počátku 70. let. Svého vrcholu dosáhla v roce 1974, kdy se v bývalé České socialistické republice narodilo 194 215 živých dětí, což činilo hrubou míru porodnosti 19,4 ‰. V té době se totiž realizovala propopulační státní politika Komunistické strany Československa, kterou tehdy vedl generální tajemník Gustav Husák. Podpora rodičů měla povahu novomanželských půjček, nového bydlení v panelových domech nebo zvýšených přídavků na děti. Není proto divu, že lidé, kteří se narodili v letech 1973–1976, jsou v současné populaci České republiky nejpočetnější skupinou. Na konci 70. let už začaly socialistickému státu docházet finance. Strana proto podporu rodičům zredukovala a porodnost se opět začala snižovat …"

„HUSÁKOVY" VERSUS „HAVLOVY DĚTI", WEB ČESKÉHO STATISTICKÉHO ÚŘADU

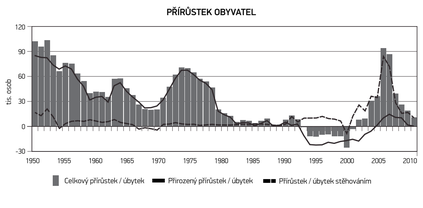

Graf přírůstků obyvatel v letech 1950 – 2010, web Českého statistického úřadu

1974

EXILOVÁ NAKLADATELSTVÍ (1970–75)

„Po roce 1968 vznikala v Československu řada textů, které zde neměly šanci vyjít. Předat je neoficiální, a tedy nelegální cestou exilovým nakladatelstvím či zahraničním rozhlasovým stanicím byl jeden z mých úkolů. Takových spojení mezi domovem a exilem fungovalo více. … Když se na to zpětně dívám, dodatečně obdivuji, co mnozí z těch, kteří odjeli do exilu, dělali pro tuto zemi. Nikdo je tím nepověřil, odtud je víceméně vyhnali, a oni přesto začali pracovat pro kulturu tohoto národa. Jejich zásluhou, tedy zásluhou exilu, který se staral o naši kulturu a její propagaci, jsme měli v zahraničí dobrou pověst. Hlavně se vědělo, že ne všichni zde jen a jen mlčí a souhlasí. Bojím se, že jim za to dostatečně nikdo nepoděkoval."

JIŘINA ŠIKLOVÁ V ČLÁNKU NĚKDY JE LEPŠÍ NEVĚDĚT, 2012

„POZORUHODNOU ČINNOST ZAHÁJIL V KANADĚ JOSEF ŠKVORECKÝ, HLAVNĚ TÍM, ŽE ZALOŽIL JAKÝSI UTEČENECKÝ PODNIK NAZVANÝ NAKLADATELSTVÍ 68 A JAKO PRVNÍ ČÍSLO VYDAL SVOJI KNÍŽKU, ABYSI RYCHLE PŘIŠEL NA SVÉ, NEŽ TO ZKRACHUJE. […]"

B. ROHÁČEK V ČESKOSLOVENSKÉM ROZHLASE, 21. SRPNA 1971

Loga československých exilových nakladatelství

ROK _PO ROCE 1975–1979 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

POKUSY O UVOLNĚNÍ

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

HELSINSKÁ KONFERENCE

„V podobě Závěrečného aktu přinesla Helsinská konference možnost podporovat rozkladné síly uvnitř sovětského bloku, což přineslo své nezpochybnitelné plody o desetiletí později. Východní Evropa přestala být díky těmto skutečnostem ‚zapomenutým místem světa', jak ji charakterizoval francouzský filozof Pierre Hassner."

PETR LUŇÁK, ZÁPAD: SPOJENÉ STÁTY A ZÁPADNÍ EVROPA VE STUDENÉ VÁLCE

„Co se týkalo humanitárních klauzulí, o těch se smělo informovat jen mlhavě a bez velké publicity. Brežněv měl za to, že v naší zemi nevyvolají příliš potíží, ale v tom se mýlil. Podmínky sovětských disidentů se samozřejmě nezměnily přes noc, ale tento historický dokument je definitivně povzbudil. Jeho zveřejnění v Pravdě mu dalo závažnost oficiálního dokumentu."

TAJEMNÍK ÚV KSSS A BÝVALÝ SOVĚTSKÝ VELVYSLANEC VE WASHINGTONU ANATOLIJ DOBRYNIN

RUDÍ KHMEROVÉ

Rudí Khmerové, Kambodža, 1975

„Vidíte, je to jednoduché, na to není potřeba chodit do školy! Nepotřebujeme ani kapitalistická povolání, jako inženýry nebo profesory! Nepotřebujeme učitele, aby nám říkali, co je třeba; jsou všichni zkorumpováni. Potřebujeme jen lidi, kteří chtějí tvrdě pracovat na polích!"

PROJEV PŘEDÁKA RUDÝCH KHMERŮ, TONTE BALI

VÝBOR NA OBRANU DĚLNÍKŮ

„V září 1976 vznikl pod vedením Jacka Kuroně Výbor na obranu dělníků (Komitet Obrony Robotników – KOR), jehož členové veřejně požadovali propuštění uvězněných dělníků na svobodu a organizovali podporu jejich rodinám, které zůstaly bez zaopatření. V duchu toho, co vyhlásil Jacek Kuroń ‚Nepalte výbory, ale zakládejte vlastní!' –, se postupně vybudovala stále lépe fungující struktura ‚paralelní polis', jejíž součástí byla tzv. létající univerzita, necenzurované vydávání knih a historických a kulturních časopisů, stejně jako distribuce několika tisíc exemplářů informačních věstníků mezi dělníky."

ISTVÁN KOVÁCS, PIŁSUDSKI… KATYŃ… SOLIDARITA…

ENTEBBE

„Členové skupiny Baader-Meinhofová, německé fašistické levicové organizace, podnícené sovětskou antisemitskou propagandou, unesli dne 27. června letadlo francouzské společnosti Air France a přiměli posádku letadla přistát na letišti v Entebbe v Aminově Ugandě. Teroristé pak z cestujících pečlivě vytřídili Židy a chtěli je zavraždit. Jeden z těch, které teroristé měli v plánu zabít, měl na paži ještě vytetované číslo z nacistického koncentračního tábora… Dvanáct hodin před uplynutím lhůty, po níž měli být rukojmí podle ultimata únosců zastřeleni, osvobodilo izraelské komando pasažéry i posádku uneseného letadla."

PAUL JOHNSON, DĚJINY ŽIDOVSKÉHO NÁRODA

Návrat izraelských vojáků z úspěšné mise

ZMĚNY V ČÍNĚ

„NEZÁLEŽÍ NA TOM, JESTLI JE KOČKA ČERNÁ NEBO BÍLÁ, ŘÍKÁVAL TENG SIAO-PCHING S OBLIBOU, HLAVNĚ, KDYŽ CHYTÁ MYŠI."

„Tímto prohlášením si Teng vydobyl prostor, aby se mohl vydat zcela odlišnou cestou. Do ní patřilo experimentování s trhem na místní a oblastní úrovni, o kterém Teng prohlásí, že vše, co funguje, je slučitelné se zásadami marxismu-leninismu. Tímto úplně novým přístupem ukázal, že komunistická strana dokáže podstatně, ba dokonce radikálně zlepšit životy lidí, kterým vládne, ale jedině přijetím kapitalismu."

JOHN LEWIS GADDIS, STUDENÁ VÁLKA

BLÍZKÝ VÝCHOD

„Převratné věci se děly na Blízkém východě: egyptský prezident Anvar Sadat prohlásil, že je ochoten změnit politiku vůči Izraeli. Reakcí bylo jeho pozvání do Jeruzaléma, kde byl 19. listopadu 1977 přijat oficiálními izraelskými politiky a vystoupil dokonce v izraelském parlamentu a předložil pětibodový plán na urovnání vztahů mezi Egyptem a Izraelem. Byla to první návštěva egyptského státníka na půdě Izraele od jeho vzniku v roce 1948."

Anvar Sadat v Jeruzalémě. První návštěva egyptského státníka na půdě Izraele

DOHODY Z CAMP DAVIDU

„Za hvězdný okamžik se považuje dohoda mezi Egyptem a Izraelem v Camp Davidu. Podařilo se jí dosáhnout po dramatických dvou týdnech 17. září 1978… Dohoda do velké míry změnila poměry na Blízkém východě. Nešlo jenom o výměnu Sinajského poloostrova za uznání Izraele. Vytvořila se šance pro smlouvy s dalšími sousedy. Za dlouhých třicet let se to ale podařilo jenom s Jordánskem v roce 1994."

ROZHLAS.CZ

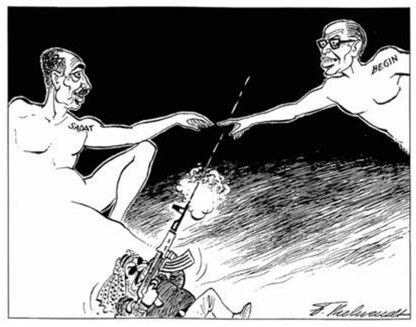

Anvar Sadat, „Jimmy" Carter a Menachem Begin

INVAZE DO AFGHÁNISTÁNU

„AFGHÁNISTÁN JE NÁŠ VIETNAM. ZABŘEDLI JSME DO TÉHLE VÁLKY, ALE VYHRÁT JI NEMŮŽEME A UNIKNOUT Z NÍ TAKÉ NE. JE TO NESMYSL. MOČÁL. NEBÝT BREŽNĚVA A JEHO PARTY, NIKDY BYCHOM DO NĚČEHO TAKOVÉHO NESPADLI."

REPORTÉR ČASOPISU THE TIME

Válka v Afghánistánu prohloubila systémovou krizi sovětského režimu. Trvale odčerpávala velké množství zdrojů hospodářského růstu a ve vnitřní politice vyostřila vztah mezi vládnoucí oligarchií a jejími kritiky.

PRVNÍ ZAHRANIČNÍ CESTA JANA PAVLA II.

„Jan Pavel II. lidem dal, co jim soudruzi slíbili, ale nebyli schopni dát, a začal léčit nejednotu, kterou záměrně pěstovali."

GEORGE WEIGEL, SVĚDEK NADĚJE

ISLÁMSKÁ REVOLUCE

Ilustrace z komiksu Persepolis

1975

DOPIS HUSÁKOVI

„Jak se píše generálnímu tajemníkovi neomezeně vládnoucí strany? K dlouhému dopisu, jehož originál má osmadvacet stran strojopisu, připojil Havel krátký přípis, v němž Husákovi sdělil, proč zvolil formu otevřeného listu – totiž aby ‚zvýšil naději, že vám bude můj dopis doručen a že mu budete věnovat pozornost'. Dopis datoval 8. dubna 1975. O dva dny později jej odeslal a současně předal kopie ČTK a západním tiskovým agenturám se zastoupením v Praze – AFP, DPA a Reuters. Ze sekretariátu generálního tajemníka mu přišla odpověď datovaná 17. dubna, v níž mu originál dopisu vrátili s vysvětlením, že skutečným adresátem není generální tajemník ÚV KSČ, ale západní sdělovací prostředky, jimž byl zaslán již předem, což jasně potvrzuje skutečný záměr – posloužit antikomunistické propagandě k útokům proti československému státu, straně a lidu naší vlasti."

JIŘÍ SUK, POLITIKA JAKO ABSURDNÍ DRAMA – VÁCLAV HAVEL V LETECH 1975–1989

„ZATÍM JE SYSTEMATICKY AKTIVIZOVÁNO A ROZVÍJENO TO NEJHORŠÍ V NÁS – SOBECTVÍ, POKRYTECTVÍ, LHOSTEJNOST, ZBABĚLOST, STRACH, REZIGNACE, TOUHA OSOBNĚ ZE VŠEHO VYKLOUZNOUT BEZ OHLEDU NA OBECNÉ NÁSLEDKY. PŘITOM I DNEŠNÍ STÁTNÍ VEDENÍ MÁ MOŽNOST PŮSOBIT SVOU POLITIKOU NA SPOLEČNOST TAK, ABY NEBYLA DÁVÁNA PŘÍLEŽITOST TOMU HORŠÍMU, ALE TOMU LEPŠÍMU V NÁS…"

Z DOPISU VÁCLAVA HAVLA GUSTÁVU HUSÁKOVI, 1975

1976

NÁVRAT „ROZVĚDČÍKA"

„29. ledna 1976 bylo v ČSSR slavnostně oznámeno, že se ze svého úkolu vrátil do rodné vlasti hrdinný rozvědčík, kapitán Pavel Minařík, který ještě 3. ledna 1976 vysílal jako hlasatel rozhlasové stanice Svobodná Evropa. Na tiskové konferenci po svém návratu prohlásil: ‚Splnil jsem svůj úkol.'"

ZE SLOVNÍKOVÉHO HESLA PAVEL MINAŘÍK NA TOTALITA.CZ

Pavel Minařík: „Vážené soudružky, soudruzi, dámy a pánové, přátelé. Působil jsem od roku 1968 až do nedávných dnů jako hlasatel nechvalně známé štvavé mnichovské vysílačky, která si licoměrně říká Svobodná Evropa, přestože má máloco společného s Evropou a vůbec nic se svobodou."

Z PROHLÁŠENÍ PAVLA MINAŘÍKA, TELEVIZNÍ REPORTÁŽ O TISKOVÉ KONFERENCI, 1976

„DÍKY VÁM, DÍKY VÁM, CHLAPÍKU STATEČNÝ, ZA VAŠI ODVAHU, ROZUM A SÍLU. VY JSTE NÁŠ KAPITÁN – ONI JSOU ZBYTEČNÍ! PŘIDAL JSTE BLANKYTU DO KŘÍDEL MÍRU. DO PUPKU HADÍHO JIM KAPITÁN HRÁBL A SEDM LET VYPÍJEL PROLHANOU ŽLUČ… TY „SVOBODNÉ RÁDIO", UŽ TI DECH ZCHLADL! OD NAŠICH HRDINŮ PRAVDĚ SE UČ! […]"

Z TEXTU OSLAVNÉ PÍSNĚ, KTEROU NAZPÍVAL POPULÁRNÍ ZPĚVÁK JOSEF LAUFER, 1976

Pavel Minařík na tiskové konferenci po návratu do ČSSR, 1976

1977

SVÁTEK PRACUJÍCÍCH

Prvomájový průvod v Ostravě za normalizace

„A máme První máj. Pokojní občané jsou už probuzeni. Břeskná dechovka je vyhnala z postelí – a povinnost. Obléci sváteční oděv a upalovat na seřadiště; vyfasovat předměty k mávání, seřadit se a vykročit, občansky rázně. Mávat a jásat, kráčet vpřed. Fábory, pentličky, hesla a portréty živých i mrtvých, vlajky a pestré třepetalky, rudé karafiáty, balónky na šňůrách, alegorické vozy, pivo, horké párky, limonáda, cukrová vata, projevy. Slova. Z plechových amplionů plechová slova. Nikdo je neposlouchá, nač."

IVAN BINAR, REKONSTRUKCE, TEXT PSÁN V LETECH 1975–1977

„1977 – Praha, Letenská pláň. Slavnostní projev přednesl generální tajemník ÚV KSČ a prezident republiky soudruh Gustáv Husák. V tvořivé práci pro splnění programu XV. sjezdu, řekl soudruh Husák, se upevňuje jednota strany a lidu, utužuje bratrské soužití Čechů a Slováků i všech národností v našem státě. V této jednotě a činorodosti je síla naší společnosti, záruka jejího dalšího úspěšného rozvoje. Spolu s Pražany manifestovali pracující lidé celého Československa svou jednotu se zeměmi socialistického společenství, za mír, demokracii, pokrok a socialismus."

Z TELEVIZNÍ REPORTÁŽE O PRVOMÁJOVÉ MANIFESTACI V PRAZE, 1977

1978

ESTABLISHMENT A UNDERGROUND

„Ztracení synové a dcery na Západě se tam zformovali v novou mládežnickou antispolečnost, s novými normami hodnot a s novými způsoby chování. V podzemních sklepích na pop koncertech a rock festivalech platí princip rozkoše a nikoliv už princip výkonnosti. Akustické narkotikum boří a otřásá i zákony států. V bezvýchodném buržoazním světě je to snad určitý druh úniku od hrozných sociálních a pracovních podmínek mladých, ale od čeho utíkají tady? Co chtějí bourat u nás?"

KOMENTÁŘ Z TELEVIZNÍHO POŘADU ATENTÁT NA KULTURU, 1977

„Co je vám, nebo komukoliv jinýmu do zábavy, smýšlení či způsobu žití a vyjadřování jiných, rozumnějších lidí, kteří na rozdíl od vás již vše pochopili? Něco si zas vymyslete a zavřete všechny. Vládněte nám, učte nás. Likvidujte nás… Jenom nám prosím vás nelžete a nebojte se nás…"

Z DOPISU MIROSLAVA „SKALÁKA" SKALICKÉHO DO ČESKOSLOVENSKÉ TELEVIZE, 1977

„JAKMILE POLOŽÍ ĎÁBEL (KTERÝ DNES MLUVÍ ÚSTY ESTABLISHMENTU) PRVNÍ PODMÍNKU, PŘISTŘIHNĚTE SI VLASY, JENOM TAK TROŠKU, A BUDETE MOCI HRÁT, JE TŘEBA ŘÍCI NE. JAKMILE ĎÁBEL (KTERÝ DNES MLUVÍ ÚSTY ESTABLISHMENTU) ŘEKNE – ZMĚŇTE SI NÁZEV A BUDETE MOCI HRÁT DÁL TO, CO HRAJETE, JE TŘEBA ŘÍCI – NE, NEBUDEME TEDY HRÁT… CÍLEM UNDERGROUNDU U NÁS JE VYTVOŘENÍ DRUHÉ KULTURY […]"

Z TEXTU I. M. JIROUSE ZPRÁVA O TŘETÍM ČESKÉM HUDEBNÍM OBROZENÍ, 1975

1979

CHARTA 77 A ANTICHARTA

„Odpovědnost za dodržování občanských práv v zemi padá samozřejmě především na politickou a státní moc. Ale nejen na ni. Každý nese svůj díl odpovědnosti za obecné poměry… Pocit této spoluodpovědnosti, víra ve smysl občanské angažovanosti a vůle k ní, i společná potřeba hledat její nový a účinnější výraz přivedly nás k myšlence vytvořit CHARTU 77, jejíž vznik dnes veřejně oznamujeme. CHARTA 77 je volné, neformální a otevřené společenství lidí různých přesvědčení, různé víry a různých profesí, které spojuje vůle jednotlivě i společně se zasazovat o respektování občanských a lidských práv v naší zemi i ve světě… Věříme, že CHARTA 77 přispěje k tomu, aby v Československu všichni občané pracovali a žili jako svobodní lidé."

Z PROHLÁŠENÍ CHARTY 77, 1. LEDNA 1977

„Kampaň proti Chartě 77 vyvrcholila v pátek 28. ledna 1977. Na tento den československé výbory uměleckých svazů svolaly do Národního divadla setkání představitelů kulturní obce. V hledišti zasedli významní umělci a populární herci. V lóžích divadla pak straničtí a státní představitelé… Po projevu předsedy Československého výboru svazu spisovatelů Jana Kozáka přečetla herečka a předsedkyně Svazu československých dramatických umělců Jiřina Švorcová prohlášení ‚Za nové tvůrčí činy ve jménu socialismu a míru', kterému se později začalo říkat ‚anticharta'. … Na závěr zasedání přistupovali přítomní spisovatelé, herci, hudebníci, výtvarníci, architekti a režiséři ke stolkům s podpisovými archy, které podepisovali …"

HESLO „ANTICHARTA", TOTALITA.CZ, 1977

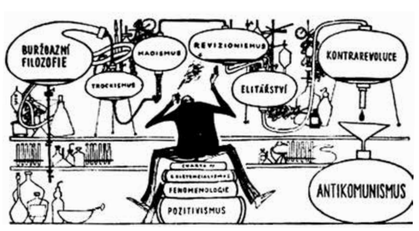

Karikatura z dobového tisku, Tvorba, 23. únor 1977

ROK _PO ROCE 1980–1984 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

DRUHÁ STUDENÁ VÁLKA

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

BOJKOT OLYMPIÁDY V MOSKVĚ

Hned 2. ledna 1980 oznámil prezident Jimmy Carter, že USA v reakci na invazi do Afghánistánu odvolávají ze SSSR svého velvyslance a že nepodepíší smlouvu SALT II… Třicátého ledna Carter prohlásil, že olympijské hry by se neměly konat v Moskvě a budou-li se tam konat, měly by je západní státy bojkotovat, leda by SSSR do čtyř týdnů stáhl vojska z Afghánistánu. To se samozřejmě nestalo a Mezinárodní olympijský výbor 12. února návrh na přemístění dějiště olympijských her odmítl.“ Olympiády se nezúčastnila asi šedesátka pozvaných zemí.

SOLIDARITA

Po dvou měsících stávek a demonstrací polští dělníci dospěli tak daleko, že vláda byla donucena k jednání a 31. srpna 1980 byly podepsány Gdaňské dohody a byl založen Nezávislý odborový svaz Solidarita, který v krátké době získal téměř 10 milionů členů, to byla většina všech zaměstnaných Poláků. Předseda Solidarity Lech Wałęsa podepsal Gdaňské dohody obrovským perem s papežovou podobiznou.

„ZARUČENÍ PRÁVA NA STÁVKU A BEZPEČNOSTI PRO STÁVKUJÍCÍ A POMÁHAJÍCÍ OSOBY … DODRŽOVAT ÚSTAVOU PLR ZARUČENOU SVOBODU SLOVA, TISKU A PUBLIKACE A ZÁROVEŇ NEPOSTIHOVAT NEZÁVISLÁ VYDAVATELSTVÍ A TAKÉ ZPŘÍSTUPNIT PROSTŘEDKY HROMADNÉHO SDĚLOVÁNÍ PRO ZÁSTUPCE VŠECH VYZNÁNÍ.“

Z POŽADAVKŮ STÁVKUJÍCÍCH V GDAŇSKU

VÝJIMEČNÝ STAV V POLSKU

13. prosince generál Jaruzelski vyhlásil stanné právo. „Ministerstvo národní obrany povolalo desítky tisíc rezervistů, přímých akcí se zúčastnilo na 70 000 vojáků, kolem 30 000 příslušníků ministerstva vnitra, do ulic vyjelo 170 tanků, 1400 obrněných vozů, 500 pěchotních bojových vozidel a 9000 vojenských aut. Bylo odpojeno veškeré telefonní spojení, zavřeny benzinové pumpy, zaveden zákaz vycházení od deseti večer do šesti ráno, na odjezd z místa bydliště bylo potřeba získat úřední propustku, nádraží byla střežena a na výjezdech z měst byla umístěna kontrolní stanoviště se závorami. Byla zavedena cenzura korespondence, uzavřeny hranice a civilní letiště a ukončeno vydávání periodického tisku, zůstaly jen dva ústřední deníky, stranický a armádní list. Dekret ukončil činnost všech společenských organizací a zakázal veškeré schůze, shromáždění a manifestace.“

ANDRZEJ PACZKOWSKI, PŮL STOLETÍ DĚJIN POLSKA

„VLÁDA USTUPOVALA A V PODSTATĚ ZLIKVIDOVALA POTÉ TOTO HNUTÍ NÁSILÍM. TAKŽE SE PO ZLIKVIDOVÁNÍ SOLIDARITY UKÁZALO V CELÉ NAHOTĚ, NA ČEM KOMUNISTICKÝ SYSTÉM SPOČÍVÁ. JÁ STÁLE OPAKUJI, ŽE POLÁCI MAJÍ ZÁSLUHU NA ROZBITÍ MONOPOLU TEHDEJŠÍHO VÝCHODNÍHO BLOKU, A ŽE TEN POHYB OTŘESŮ, TEN PRÁVĚ ZAČAL V POLSKU.“

VZPOMÍNKY ČESKÉHO BISKUPA VÁCLAVA MALÉHO

RONALD REAGAN PREZIDENTEM USA

VÁLKA O FALKLANDY

„BRITSKÉ ÚZEMÍ BYLO NAPADENO CIZÍMI SILAMI. VLÁDA ROZHODLA, ŽE JAKMILE BUDOU DOKONČENY POTŘEBNÉ PŘÍPRAVY, VYŠLE DO OBLASTI VELKÝ OPERAČNÍ SVAZ.“

BRITSKÁ PREMIÉRKA MARGARET THATCHEROVÁ

Britští během invaze na Falklandy, dobová fotografie

„Když vítězná úderná jednotka připlouvala do přístavů, z nichž před třemi měsíci vyrazila, vítaly ji hrající kapely a mávající vlajky, bylo to skoro jako viktoriánský imperiální živý obraz. Vítězství Thatcherové v příštích volbách byla hotová věc. Odložila je o rok, poněvadž měla pocit, že by nebylo správné využít války o Falklandy k snadnému zvolení.“

JOHN O. SULLIVAN, PREZIDENT, PAPEŽ A PREMIÉRKA

OBČANSKÝ ODPOR V POLSKU

„V Polsku se v únoru obnovila výuka na vysokých školách, nicméně pokoj a klid nenastal. Stanné právo bylo periodicky a v roce 1982 velmi často narušováno pouličními shromážděními, letáky, nápisy na zdech a nejrůznějšími dalšími projevy občanské nespokojenosti.“

INVAZE NA GRENADU

„Grenada byla malým a nepovšimnutým bojištěm studené války. V roce 1979 tam provedl Moritz Bishop a jeho nové hnutí Jewel státní převrat, chopil se moci a zřídil lidovou revoluční vládu. Ta promptně odvolala nezávislou ústavu z roku 1974 a vládla dekrety. Bishop zavedl těsné spojení s Kubou a se Sovětským svazem, věznil a mučil své protivníky, omezil tisk, vyzbrojil milice svých stoupenců a donekonečna odkládal volby.“

JOHN O'SULLIVAN, PREZIDENT, PAPEŽ A PREMIÉRKA

„Americký generální štáb a tajné služby provedly analýzu, načež vyslaly na Grenadu vojáky. Operace nebyla bezchybná, devatenáct amerických vojáků padlo, ale o výsledku nikdy nebylo pochyb. Šest set padesát kubánských stavebních dělníků bojovalo statečně, ale byli přemoženi a vrátili se domů i se sborem poradců z dalších komunistických států. Američtí studenti při návratu do USA po výstupu z letadla líbali zemi. Na Grenadě byl obnoven pořádek, konaly se volby a byla zvolena první z řady demokratických vlád. Samotné provedení invaze bylo ale na mezinárodním poli vnímáno rozporuplně a řada států vyjádřila k této akci své výhrady a to včetně států, které jsou tradičními spojenci USA.“

PETRUŠKA ŠUSTROVÁ, ROK PO ROCE…

SMRT KNĚZE

„NAŠE POROBA SPOČÍVÁ V PODSTATĚ V TOM, ŽE SE PODDÁVÁME VLÁDĚ LŽI, ŽE JI NEDEMASKUJEME A ŽE PROTI NÍ KAŽDÝ DEN NEPROTESTUJEME. NEOPRAVUJEME JI, MLČÍME NEBO PŘEDSTÍRÁME, ŽE JÍ VĚŘÍME. ŽIJEME TEDY VE FALŠI. ODVÁŽNÉ SVĚDECTVÍ PRAVDĚ JE CESTOU VEDOUCÍ PŘÍMO KE SVOBODĚ.“

JERZY POPIEŁUSZKO, ŘÍJEN 1982

„Otec Jerzy Popiełuszko se vracel v noci autem 19. října 1984 z Bydhošti do Varšavy a zastavili ho tři důstojníci státní bezpečnosti. Ubili ho k smrti, a pak hodili jeho potlučené a svázané tělo do Visly. Polský státní rozhlas druhého dne hlásil, že Jerzy Popiełuszko zmizel a předpokládá se, že byl unesen. Tisíce Poláků se začaly shromažďovat v Popiełuszkově kostele v Žoliboři, kde se konala každou hodinu mše.“

GEORGE WEIGEL, SVĚDEK NADĚJE

KOMUNISTICKÉ ZEMĚ BOJKOTOVALY OLYMPIÁDU V LOS ANGELES

1980

JAZYK MOCI

„Především nám jde o to, aby soustava řízení byla účinným nástrojem realizace úkolů hospodářského a sociálního rozvoje, aby aktivněji než dosud působila uplatňování výsledků vědeckotechnického rozvoje, aby podněcovala naši ekonomiku k využívání možností socialistické ekonomické integrace a vůbec mezinárodní dělby práce a v neposlední řadě, aby vytvářela lepší podmínky pro tvůrčí aktivitu pracujících. Prostě jde o to, aby soustava řízení dostávala tyto klíčové rozvojové faktory do pohybu, a tím krok za krokem napomáhala uskutečňování strategie intenzivního hospodářského rozvoje.“

LUBOMÍR ŠTROUGAL, ČESKOSLOVENSKÁ TELEVIZE 11. 3. 1980

Volby do zastupitelských orgánů Československa 1981 se konaly v ČSSR 5. a 6. června 1981. Šlo o jednotně konané volby do zastupitelských orgánů Československa. Během jednoho volebního aktu se rozhodovalo o složení zastupitelských sborů na všech úrovních. Volby skončily vítězstvím jednotné kandidátní listiny Národní fronty, která získala do MNV 99,69 %, do ONV 99,96 %, do KNV 99,97 %, do ČNR 99,96 %, do SNR 99,98 %, do SN FS 99,96 % a do SL FS 99,96 % hlasů při volební účasti 99,51 %.

Budova federálního shromáždění ČSSR

1981

FENOMÉN „DIGITÁLKY“

„Hodinky byly oblíbeným artiklem pašeráků na československých hranicích dlouhodobě, už proto, že relativně dlouhou dobu se domácí náramkové hodinky vůbec nevyráběly. V druhé polovině sedmdesátých let pak výroba hodinek stejně jako další odvětví československého národního hospodářství nereagovala včas na obrat k mikroelektronice a módní oblibu digitálního přístroje. Poptávku v tomto směru nedokázali pokrýt ani producenti z dalších zemí sovětského bloku a digitálky ze západních zemí nebo z Japonska se na maloobchodních pultech prakticky neobjevovaly.“

ČESKÁ TELEVIZE

„… Takže za tejden přijeli znovu a přivezli desatery. No a já jsem jim dal za každý osm set a hned ten den jsem je měl prodaný po pěti tisících. … Neexistovaly! Ty hodinky neexistovaly! To prostě neměl nikdo. Já byl mezi prvníma, kterej je vlastně měl. … My jsme vydělávali třeba šedesát tisíc denně. Tenkrát, když soudruh dával plat nějakejch dva a půl tisíce za měsíc. Prostě jsme nevěděli, co s penězma. No a pak začaly trička …“

VZPOMÍNKY ROBERTA PEKÁRKA, VLADIMÍR 518 A KOLEKTIV, KMENY 0

tuzex

1982

LITERATURA ZA SOCIALISMU

„Dáváme a budeme znovu a znovu i v příštích dnech, týdnech i letech dávat všechnu svou tvůrčí sílu, energii i autoritu do služeb velkého mírového zápasu, a zároveň za plnou svobodu člověka, za socialismus. Svou tvorbou i aktivní veřejnou činností musíme všemi svými schopnostmi přispívat k přesvědčivým důkazům o životní potřebě míru pro člověka, o přednostech socialismu nad kapitalismem, o socialismu jako šťastné a mírové budoucnosti lidstva.“

PŘEDSEDA SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH SPISOVATELŮ JAN KOZÁK, ČESKÁ TELEVIZE

„PŘEDKLÁDÁME SEZNAM VÍCE NEŽ 200 ČESKÝCH AUTORŮ, JEJICHŽ DÍLO JE V POSLEDNÍCH LETECH ČÁSTEČNĚ NEBO VELKOU VĚTŠINOU ÚPLNĚ POSTIŽENO ANONYMNÍM ZÁKAZEM PUBLIKOVÁNÍ. JDE O AUTORY NEJRŮZNĚJŠÍCH GENERACÍ I ROZLIČNÉ NÁZOROVÉ ORIENTACE, OD BÁSNÍKŮ A BELETRISTŮ, PO TEXTAŘE, KULTURNÍ A LITERÁRNÍ HISTORIKY, KRITIKY, FILOZOFY UMĚNÍ A DĚJIN, JDE O AUTORY ŽIJÍCÍ ZDE I V ZAHRANIČÍ, O AUTORY MLADÉ I O TY, KTEŘÍ V POSLEDNÍCH LETECH ZEMŘELI, AVŠAK JEJICH DÍLO LEŽÍ NEVYDÁNO A ZAHALENO MLČENÍM…“

DOKUMENT CHARTY 77

1983

REŽIM PROTI HUDBĚ

„… Buržoasní manipulátoři s myšlením, ideologové a diverzní centrály si rychle uvědomili, že rocková hudba – dostane-li ‚správný‘ obsah (tzn. takový, který mládež odvádí od politiky, od třídního boje, od každodenních životních problémů) – se může stát drogou, která má koneckonců stejný účinek jako drogy skutečné. Vede mládež k pasivitě, k útěku od reality do říše snových představ, vytváří bezvýchodné postoje. …“

ČLÁNEK NOVÁ VLNA SE STARÝM OBSAHEM, TRIBUNA, 1983

„Nás se ten článek přímo nedotýkal, čímž já osobně byl trochu zklamaný. Ale zažil jsem už podobné mediální tažení proti Plastikům v Mladém světě – ten článek se jmenoval Případ Magor. Rozdíl v těch štvanicích byl, že po ‚Nové‘ vlně se starým obsahem se už nezavíralo, ‚jen‘ se opravdu přitvrdilo a některé kapely dostaly dištanc, čímž velmi vzrostl jejich kredit. Ten článek byl naprostý blábol, a ať už fiktivního redaktora vymyslel kdokoli, vyznal se v hudbě jako rocker v daňovém účetnictví. Kdyby to nebylo nebezpečný, tak by to bylo jen k smíchu.“

MARTIN NĚMEC, SKUPINA PRECEDENS.

spronk.cz

1984

TELEVIZNÍ IDYLA?

„… Bylo jasné, že normalizační nabídka občanovi, aby nejen pracoval, ale seberealizoval se, a navíc nejen mimo pracovní dobu, ale také v pohodlí stále domáčtějších pracovišť, do značné míry selhala. Výsledkem byla ulejvácká pracovní síla a společnost, pro niž především konzum utvářel identitu. Obavy režimu zpracoval úplně poslední Dietlův seriál nazvaný ‚Rozpaky kuchaře Svatopluka‘… V ‚Kuchaři Svatoplukovi‘ se vyjevovalo, že rozhodnutí veřejnosti jsou zcela bezmocná proti moci strany, která ani v této situaci nedůvěřovala momentu nezávislého myšlení, jak je diváci projevili rozsvěcením a zhasínáním.“

PAULINA BREN, ZELINÁŘ A JEHO TELEVIZE: KULTURA KOMUNISMU PO PRAŽSKÉM JARU 1968

„NO VŽDYŤ SI VZPOMEŇTE, UVĚDOMTE SI, JSME NÁROD ČESKÝ, NÁROD TELEVIZNÍ, TUDÍŽ NÁROD SERIÁLOVÝ…“

HEREC JOSEF DVOŘÁK PŘI ZAHÁJENÍ VYSÍLÁNÍ SERIÁLU ROZPAKY KUCHAŘE SVATOPLUKA, 1984

Časopis Dikobraz 5/1984

ROK _PO ROCE 1985–1989

POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

KOLAPS VÝCHODNÍHO BLOKU

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

NÁSTUP GORBAČOVA

„Musím říci hned na počátku, že Gorbačov zdědil zem v naprostém nepořádku. Stát zcela neuvěřitelně mrhal elánem a talentem lidí. Morálku postupně nahradil cynismus, ulejvání, úplatky a drobné krádeže. Tomu odpovídaly výsledky. Uvádělo se pravdivě: ‚Naše rakety doletí až k Venuši, ale naše ledničky nefungují.‘“

VÁCLAV VEBER, KOMUNISTICKÝ EXPERIMENT V RUSKU 1917–1991

PERESTROJKA (перестройка, česky: přestavba) byla politika ekonomických reformních kroků zahájených v 80. letech 20. století v SSSR tehdejším generálním tajemníkem KSSS Michailem Gorbačovem. Úkolem perestrojky byla především restrukturalizace sovětské ekonomiky. Na ekonomické reformy perestrojky navazovaly také širší změny vedoucí k demokratizaci společnosti a k procesu politiky otevřenosti, tzv. glasnosti.

„Podle Michnika byl tehdy komunismus jako židovská anekdota o ševci Mordechajovi, kterému chce manželka vyčistit špinavé kalhoty, a Mordechaj se vzpírá s vysvětlením, že kalhoty drží pohromadě jen díky špíně, a když se vyčistí, rozpadnou se. A přesně to se stalo Sovětskému svazu - komunismus padl, protože sovětská elita se domnívala, že jej lze reformovat.“

ROZHLAS.CZ

ČERNOBYLSKÁ KATASTROFA

Svět se o černobylské katastrofě dozvěděl nejdříve od švédských vědců, což vyvolalo dojem, že cosi skrýváme. Ale ve skutečnosti jsme neměli co skrývat, protože jsme celý den a půl byli bez informací. Až po několika dnech jsme se dozvěděli, že to, co se stalo, nebyla jen obyčejná nehoda, ale opravdová jaderná katastrofa. I když se první zpráva o Černobylu objevila v listu Pravda 28. dubna 1986, situace vůbec nebyla jasná. Když například vybuchl reaktor, oheň se ihned podařilo uhasit vodou, což situaci ještě zhoršilo, protože jaderné částice se začaly šířit atmosférou.

„LZE ŘÍCI, ŽE ČERNOBYLSKÁ KATASTROFA JE SPÍŠE HAVÁRIÍ KOMUNISMU NEŽ JADERNOU HAVÁRIÍ.“

Pohled na černobylskou elektrárnu po výbuchu, dobový snímek

REAGAN V BERLÍNĚ

„Z Moskvy slyšíme mnoho o nové politice reforem a otevřenosti. Někteří političtí vězni byli propuštěni. Některé zahraniční zpravodajské rozhlasové a televizní stanice nejsou rušené. Někteří podnikatelé dostali povolení fungovat s větší svobodou od státní kontroly. Je to základ hlubokých změn sovětského státu?“

PASÁŽ PROJEVU RONALDA REAGANA

Projev Ronalda Reagana v Berlíně, dobová fotografie z 12. června 1987

„GENERÁLNÍ TAJEMNÍKU GORBAČOVE, POKUD USILUJETE O MÍR, O PROSPERITU PRO SOVĚTSKÝ SVAZ A VÝCHODNÍ EVROPU, O LIBERALIZACI: PŘIJĎTE K TÉTO BRÁNĚ! PANE GORBAČOVE, OTEVŘETE TUTO BRÁNU! PANE GORBAČOVE, STRHNĚTE TU ZEĎ!“

RONALD REAGAN

M. Gorbačov a R. Reagan podepisují Smlouvu o likvidaci raket kratšího a středního doletu, USA 1987

Předvolební plakát Solidarity: Gary Cooper jako šerif ve westernu V pravé poledne

PEKING

„Později jsme se dověděli, že někteří studenti stále ještě věřili vládě a na náměstí zůstali. Byli přesvědčeni, že se jim nic nestane, přinejhorším že je násilím odvezou někam pryč. Ale tanky je rozjezdily na kaši. Říká se, že bylo zabito přes 200 studentů. Někteří tvrdí, že jen na náměstí bylo zabito přes 4000 lidí… Slyšela jsem, že když studenti opustili náměstí, tanky a obrněné vozy rozdrtily všechny stany, i s lidmi, kteří zůstali uvnitř. Pak vojáci všechno polili benzínem a zapálili. Nakonec smyli zbytky vodou. Symbol našeho hnutí, bohyni demokracie, rozmlátili na kousíčky.“

SVĚDECTVÍ STUDENTKY ČCHAJ TING

STAŽENÍ SSSR Z AFGHÁNISTÁNU

ROK ZÁZRAKŮ

„KDYŽ OBČANŮM STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPY DOŠLO, ŽE SE MOHOU VZEPŘÍT SVÝM KOMUNISTICKÝM VLÁDCŮM, A DOKONCE JE POKOJNĚ ODSTRANIT, ANIŽ BY TO MĚLO ZA NÁSLEDEK PŘÍJEZD SOVĚTSKÝCH TANKŮ, KTERÉ JIM VNUTÍ REŽIM JEŠTĚ PŘÍSNĚJŠÍ, KOLAPS TĚCHTO KOMUNISTICKÝCH REŽIMŮ NASTAL PŘIROZENĚ A RYCHLE.“

VOJTĚCH PROBST, RESPEKT 22/2011

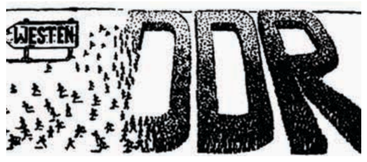

BERLÍN

Fotografie z prvních okamžiků po pádu Berlínské zdi 9. listopadu 1989

BUKUREŠŤ

Snímek zachycuje dramatický průběh svržení režimu diktátora Nicolae Ceaușesca v roce 1989

1985

GORBAČOV V PRAZE (1987)

„Vývojem v SSSR po nástupu Gorbačova a zvláště od začátku roku 1987, kdy se perestrojková rétorika začala ozývat z Moskvy stále silněji, byl československý komunistický režim krajně zaskočen a dokázal reagovat jen dosti neobratně. Jednou ze stěžejních zásad, jimiž se od počátku Husákův režim řídil, přece bylo: co nejúžeji spolupracovat se sovětským vedením, lépe řečeno následovat Moskvu a neodchylovat se od její linie… Sovětský vývoj náhle nabízel i domácí opozici rezervoár idejí a hesel, k nimž se bylo možné hlásit a klást režimu stále dokola otázku, na níž se velmi obtížně odpovídalo: ‚Proč my se teď neřídíme podle Sovětského svazu?‘“

OLDŘICH TŮMA, POLITICKÁ KULTURA V ČESKOSLOVENSKU V LETECH 1968–1989

„NEŠLO TU SAMOZŘEJMĚ O ŽÁDNÉ ‚VĚČNÉ PŘÁTELSTVÍ SE SOVĚTSKÝM SVAZEM‘. ŠLO TU O COSI NEBEZPEČNĚJŠÍHO: TI LIDÉ ZDRAVÍ ČLOVĚKA, O NĚMŽ SE DOMNÍVAJÍ, ŽE JIM PŘIVEZL SVOBODU. BYLO MI Z TOHO SMUTNO A NAPADLO MNE, ŽE TENHLE NÁROD JE NEPOUČITELNÝ: TOLIKRÁT UŽ UPNUL VEŠKERÉ SVÉ NADĚJE K NĚJAKÉ VNĚJŠÍ SÍLE, OD NÍŽ SI SLIBOVAL, ŽE VYŘEŠÍ JEHO PROBLÉMY ZA NĚJ, TOLIKRÁT SE HOŘCE ZKLAMAL A BYL DONUCEN SI PŘIZNAT, ŽE MU NIKDO NEPOMŮŽE, POKUD SI NEJDŘÍV NEPOMŮŽE SÁM – A ZNOVU TATÁŽ CHYBA! ZNOVU TA ILUZE! ONI SI SNAD OPRAVDU MYSLÍ, ŽE SEM GORBAČOV PŘIJEL OSVOBODIT JE OD HUSÁKA!“

VÁCLAV HAVEL, SETKÁNÍ S GORBAČOVEM, 1987

1986

DEMORALIZACE SPOLEČNOSTI

„Socialistickou společnost nepochybně ovládal strach… Jak přibývalo normalizačních let, narůstala logicky i demoralizace. Chování, které bylo na samém počátku let sedmdesátých považováno za amorální nebo nevhodné (případně kolaborantské), přestalo být výlučné, posouvaly se normy, kariéra v rámci vymezených mantinelů se stávala běžnou věcí stejně jako účast na prorežimních rituálech, nad jejichž významem asi mnozí skutečně přestali uvažovat. Typickou ukázkou je v tomto směru chození k volbám. Devadesát procent lidí se obtěžovalo jít pravidelně k urnám, ačkoli to nemělo vůbec žádný smysl – a hlavním důvodem byla (soudě podle řady vzpomínek) kombinace ‚návyku‘ a strachu z důsledků nesplněného požadavku.“

ADAM DRDA, NORMALIZACE – CO TO BYLO?, ČLOVĚK V TÍSNI

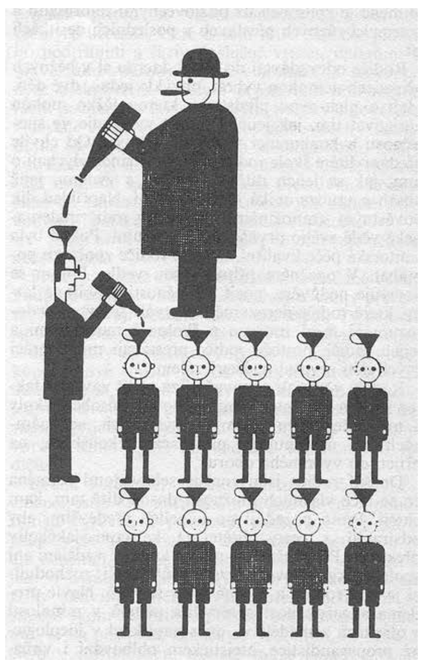

Dobová karikatura, Listy, prosinec 1985

1987

OSMIČKOVÝ ROK (1988)

„Krátce po patnácté hodině policie celé náměstí neprodyšně uzavřela a po krátké a absurdní výzvě k rozchodu začala demonstranty bít. Od Národního musea zaútočily bílé helmy s dlouhými obušky, které si v bití lidí absolutně nevybíraly – bylo jim jedno, šlo-li o mladíka nebo starce, muže nebo ženu, a dokonce jsem viděl, jak obsluha vodního děla zaútočila na ženu s kočárkem… postupně se demonstrující učili, jak se proti policistům účinně bránit, aniž by se přitom vystavovali přílišnému riziku. Ještě před rokem to tak nebylo…“

PETR PLACÁK, FÍZL, 2007

„Vnější i vnitřní protisocialistické živly dospěly k závěru, že současný vývoj a 70. výročí vzniku ČSR vytváří vhodnou příležitost k rozvinutí všech forem nepřátelské činnosti, včetně konfrontačních vystoupení. Nepřátelskou aktivitu vyvíjely především nově vzniklé tzv. neoficiální struktury Nezávislé mírové sdružení. České děti, Demokratická iniciativa a Společenství přátel USA, bezprostředně řízené nejreakčnějším jádrem ‚Charty‘“

TAJNÁ ZPRÁVA FEDERÁLNÍHO MINISTERSTVA VNITRA, 4. 11. 1988

ČESKOSLOVENSKÉ NEZÁVISLÉ AKTIVITY OZNAMUJÍ,
že dne 28. října v Praze na Václavském náměstí, od 15. do 17. hod, pořádají manifestaci u příležitosti 70. výročí vzniku republiky.
Program – zahájení státní hymnou
– krátké projevy zástupců jednotlivých iniciativ
– manifestační pochod na Staroměstské náměstí
– zakončení manifestace státní hymnou
☆☆☆
aktivisté Charty 77, České děti, Demokratická iniciativa, Nezávislé mírové sdružení, SPUSA, VONS.
TED'
Zároveň NMS a České děti oznamují, že tradiční poslední diskusní sobota v měsíci bude pokračovat 29. října v Praze na Václavském náměstí u sochy Sv. Václava, od 15. do 17. hod.
Obě shromáždění jsou v souladu s čl. 28 Ústavy ČSSR.

Leták nezávislých iniciativ, říjen 1988

1988

„15. NEDĚLE. V POLEDNE JSME ŠLI DO TÝNA, PAK JSEM ZŮSTAL VE MĚSTĚ, KDE MĚL BÝT PIETNÍ AKT U SV. VÁCLAVA K VÝROČÍ PALACHOVA UPÁLENÍ. DOSTAL JSEM SE AŽ TAM. KORDON MILICE. HYMNA, POLICIE. POLICIE – BRUTÁLNÍ ZÁSAHY PROTI LIDEM – SE ŠTÍTY, HELMAMI A OBUŠKY. PSI. SLZNÝ PLYN. SKANDOVÁNÍ GESTAPO, SVOBODU, DIALOG S MILICIONÁŘEM PO DOBRÉM, PAK ÚTOK POLICIE – PO ZLÉM. VODNÍ DĚLA V AKCI. TISÍCE A TISÍCE LIDÍ, SLEPEC, MUŽ S BERLEMI. SOLIDARITA, ODVLEČENÍ LIDÉ, VYKLIZENÉ CENTRUM…

PALACHŮV TÝDEN V DENÍKOVÝCH POZNÁMKÁCH ZDEŇKA LUKEŠE Z LEDNA 1989

Milí spoluobčané!
U příležitosti 20. výročí smrti Jana Palacha se sejdeme ke krátké vzpomínce 15. ledna 1989 ve 14^h hodin na Václavském náměstí u sochy sv. Václava.
Zároveň Vás zveme k celonárodní pouti 21. ledna 1989 na hřbitov do Vřesat u Mělníka, kde uctíme jeho památku.
České děti
Charta 77
Mírový klub Johna Lennona
Nezávislé mírové sdružení
Společenství přátel USA

Leták nezávislých iniciativ, leden 1989 (upraveno)

„O pokračování nedělní provokace se na Václavském náměstí v Praze pokusily skupiny protistátních živlů, organizovaných pod záminkou výročí sebevraždy Jana Palacha. Provokatéři narušili veřejný pořádek svým agresivním chováním i přes opakované výzvy veřejné bezpečnosti k rozchodu. Plnou odpovědnost nesou iniciátoři tzv. nezávislých struktur, včetně Charty 77. V zájmu zajištění pořádku a bezpečnosti Pražanů a návštěvníků Prahy byli příslušníci pořádkových jednotek veřejné bezpečnosti nuceni proti těmto živlům rázně zakročit, v souladu s československými zákony a pro jejich hrubé, opakované porušení a neuposlechnutí výzev státních orgánů, byli zadrženi.“

ZPRÁVA ČESKOSLOVENSKÉ TISKOVÉ KANCELÁŘE, 16. LEDEN 1989

1989

NĚKOLIK VĚT

Petice Několik vět požadovala propuštění politických vězňů, ukončení omezování svobody shromažďování, konec kriminalizace a pronásledování disentu, zrušení cenzury, respekt k požadavkům věřících, řešení neuspokojivého stavu životního prostředí a zahájení svobodné diskuse o minulosti, to znamená o 50. letech, o roce 1968 a o normalizaci. Od 29. června do 24. srpna 1989 výzvu podepsalo zhruba přes 20 tisíc lidí a za zbývající tři měsíce do pádu komunistického režimu ještě dalších 20 tisíc.

■ Dne 5. 10. 1989 oslavil narozeniny FERDINAND VANĚK z Malého Hrádku. Za jeho namáhavou práci, kterou ve svém životě vykonával a vykonává, mu děkují a do dalších let hodně zdraví a dalších pracovních úspěchů mu přejí jeho spolupracovníci a přátelé. 41329-C

Inzerát z přílohy Rudého práva Haló sobota, 1989

LISTOPADOVÁ REVOLUCE

Při oficiálně povolené studentské demonstraci došlo na Národní třídě v centru Prahy k zásahu komunistických bezpečnostních složek a bylo zraněno asi 500 lidí. Hned druhý den vznikl stávkový výbor studentů a oznámil, že studenti, k nimž se záhy přidala divadla, budou na protest proti brutalitě bezpečnostních jednotek stávkovat. V neděli 19. listopadu vzniklo Občanské fórum, které sdružovalo síly prahnoucí po změně. Od pondělka 20. listopadu demonstrovaly na Václavském náměstí statisíce lidí a jejich počet den ode dne rostl. Za vrchol revoluce lze označit dvouhodinovou výstražnou generální stávku 27. listopadu. 29. prosince 1989 byl zvolen prezidentem Václav Havel, který byl teprve v květnu propuštěn z vězení.

„PRAVDA A LÁSKA MUSÍ ZVÍTĚZIT NAD LŽÍ A NENÁVISTÍ.“

VÁCLAV HAVEL

ROK _PO ROCE 1989 / POVÁLEČNÝMI DĚJINAMI ROK ZA ROKEM

KOLAPS VÝCHODNÍHO BLOKU

1945–1949: Padá železná opona
1950–1954: Horká studená válka
1955–1959: Západní Evropa se sjednocuje
1960–1964: Rovnováha strachu
1965–1969: Mládí se bouří
1970–1974: Klid? Jen v Evropě
1975–1979: Pokusy o uvolnění
1980–1984: Druhá studená válka
1985–1989: Kolaps východního bloku

Jednání vlády s představiteli opozice u kulatého stolu v Polsku

Panevropský piknik – otevření hranic mezi Maďarskem a Rakouskem

Alexander Dubček a Václav Havel v divadle Laterna magika

Bukurešť, Rumunsko

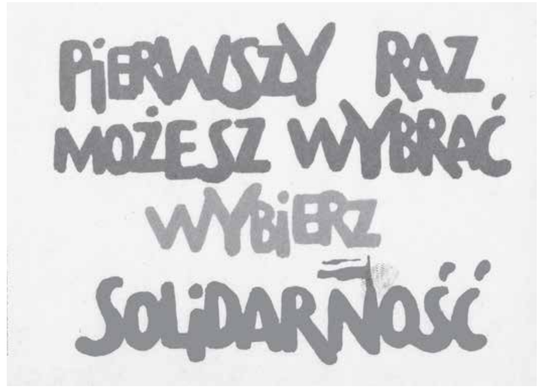

Polský předvolební plakát hnutí Solidarita

Východoněmečtí uprchlíci u plotu německé ambasády v Praze

Praha, Staroměstské náměstí

Bukurešť, Rumunsko

ROK 1989 BYL PRO STŘEDNÍ A VÝCHODNÍ EVROPU ROKEM ZÁZRAKŮ – ROKEM OSVOBOZENÍ OD KOMUNISMU.

V lednu demonstrovaly na pražském Václavském náměstí celý týden desetitisíce lidí a policie tyto demonstrace někdy tvrdě, jindy mírněji potlačovala. Demonstrace se opakovaly 21. srpna a 28. října, až **vyvrcholily 17. listopadu**; pak vzniklo Občanské fórum, následovala jednání u kulatého stolu, přišla nové vláda (přesněji řečeno dvě) a 29. prosince 1989 byl prezidentem ČSSR zvolen Václav Havel.

V Polsku zasedla vláda s představiteli opozice ke kulatému stolu již 6. února – a výsledkem byly polosvobodné volby, které se konaly 4. června a kandidáti opozice v nich drtivě zvítězili. Čtvrtý červen však byl i varovným datem – téhož dne, kdy polští voliči poslali komunistický režim do minulosti, rozdrtily čínské tanky krutě dlouhodobou demonstraci na náměstí Nebeského míru; čínský komunistický režim se rozhodně moci vzdát nehodlal.

15. února odešel z Afghánistánu poslední sovětský voják a v červenci **v SSSR** stávkovaly statisíce horníků – to bylo o pouhých pár let dřív zcela nemyslitelné. Byl zvolen nový Sjezd lidových poslanců, v němž zasedli i stoupenci svobody a demokracie.

V Maďarsku se 16. června konal symbolický pohřeb Imre Nagye, který byl popraven po maďarské revoluci v roce 1956. Přišlo asi 300 000 lidí a další miliony sledovaly ceremoniál v televizi. Maďarská komunistická vláda, která už rovněž jednala s opozicí, otevřela hranice s Rakouskem, čímž rozpoutala řetězovou reakci: východní Němci, kteří ve změnu režimu ve své zemi nedoufali, začali přes Maďarsko houfně prchat na Západ. Posléze se jich stovky uchýlily na západoněmecké velvyslanectví v Praze, odkud je vysvobodilo povolení odjet uzavřeným vlakem do Německé spolkové republiky. Na podzim však začaly demonstrace i v **Německé demokratické republice**, a vyvrcholily 9. listopadu otevřením Berlínské zdi – nejhmatatelnějšího symbolu „železné opony“.

Den poté, 10. listopadu odvolali **bulharští komunisté** Todora Živkova, který stál v čele strany a státu od roku 1954, a začali připravovat svobodné volby.

Nejdrastičtější průběh měl pád komunismu **v Rumunsku**, jehož obyvatelé žili už léta v nesmírné bídě – Nicolae Ceausescu, „conducator“, rumunský vůdce, hodlal dokonce zlikvidovat polovinu rumunských vesnic a přemístit jejich obyvatele do „agrokomplexů“. V rumunské revoluci měla velký podíl tajná policie a Ceausescu byl i s manželkou odsouzen a po Štědrém dnu popraven.

Zároveň ale – protože každý konec dějinného období je zároveň začátkem nového – se už na obzoru rýsovaly temné stíny. **V Sovětském svazu** vycházelo najevo, že se nepodařilo ze všech vytvořit nový lidský druh, „homo sovieticus“, a v gruzínské Abcházii a v Náhorním Karabachu začaly národnostní nepokoje. Také na Balkáně se ukazovalo, že národnostní rozpory byly jen přiklopeny pokličkou komunistického autoritářství, ale nepřestaly pod ní existovat – a v brzkých letech vedly, přiživovány jugoslávskými komunistickými představiteli – k vleklé krvavé válce. Jak víme, zanedlouho se rozpadly víceetnické státy, Sovětský svaz, Jugoslávie a Československo, a evropské hranice doznaly změn.

ANI TAM, KDE LIDÉ JÁSALI NA NÁMĚSTÍCH NAD PÁDEM KOMUNISMU, NEMĚLA BÝT BUDOUCNOST TAK ZÁŘNÁ, JAK SI VE CHVÍLÍCH EUFORIE OSVOBOZENÍ OBČANÉ PŘEDSTAVOVALI; TO BY OSTATNĚ ANI NEBYLO MOŽNÉ. I DNES SLYŠÍME NEJRŮZNĚJŠÍ STESKY, ŽE „TAKHLE JSME SI TO NEPŘEDSTAVOVALI“...

Michail Gorbačov (vlevo) a Erich Honecker během oslav 40. výročí vzniku NDR

Východoněmečtí uprchlíci v ulicích Prahy

Slavná fotografie bourání berlínské zdi od fotografa Anthonyho Suaua

Pád Berlínské zdi

... HISTORIK TONY JUDT V ROCE 2005 V KNIZE POVÁLEČNÉ DĚJINY NAPSAL:

„U VĚTŠINY LIDÍ, KTEŘÍ DOSUD ŽILI POD NADVLÁDOU KOMUNISMU, NEVEDLO OSVOBOZENÍ V ŽÁDNÉM PŘÍPADĚ NEZBYTNĚ K TOMU, [...] ŽE BY SI PŘÁLI PŘIJÍT O BEZPLATNOU SOCIÁLNÍ PÉČI, ZAJIŠTĚNÉ ZAMĚSTNÁNÍ, NÍZKÉ NÁJMY NEBO KTERÉKOLI Z DALŠÍCH DOPROVODNÝCH VÝHOD KOMUNISMU. KONECKONCŮ JEDNOU Z PŘITAŽLIVÝCH STRÁNEK ‚EVROPY‘, JAK SI JI PŘEDSTAVOVALI NA VÝCHODĚ, BYLO, ŽE PŘEDSTAVOVALA NADĚJI NA BLAHOBYT I BEZPEČÍ, SVOBODU I OCHRANU.“